

CHAKOTEN

DANSK MILITÆRHISTORISK SELSKAB

INDHOLD I DETTE NR.

Side 29
Auken i krig - med tinsoldater
af Mogens Chr. Friis

Side 30
Hürtgenwald
109. Infantry Regiment under
kampene 2.- 6. november 1944
af Thorsten Lindhe

Side 35
Siden sidst
Besøg på Orlogsmuseet

Side 36
Gardemarinene på Elba 1814-1815
af Ivan M.C.S. Elsmark

Side 42
Siden sidst
Slaget på Rheden
Referat fra generalforsamlingen

Side 43
Svenske danske kanoner
af Lars Lindeberg

Side 45
Krigsspillet Bautzen april 1945
af Michael Zilmer-Johns

Side 48
Billeder fra krigsspillet Bautzen

Side 50
Siden sidst
Den romerske legionærs udrustning

Side 51
Fortur til Tjekket
af Thorsten Lindhe

Side 54
Siden sidst
På rejse i DDR
Besøg på Brønshøj Museum
Miniaturemilitær i Kastellet

Side 54
Program for Åbent Hus i Kastellet,
søndag den 28. oktober

**VOR NÆSTE LEGETØJSAUKTION
AFHOLDES
OKTOBER MÅNED 2001**

BOYE'S AUKTIONER

Chakoten

udkommer 4 gange årligt og udgives af Dansk Militærhistorisk Selskab

Udgivet med støtte fra
Prins Joachims og Prinsesse
Alexandras Fond
Helen & Ejnar Bjørnows Fond

Abonnement tegnes ved indmeldelse i Selskabet. Girokonto 655 4873
Kontingent for 2001kr. 250
Fra udlandet kr. 300

Selskabets Protektor

Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Selskabets Præsident

Hans Chr. Wolter
Violvej 36, 3500 Værløse
Tlf. 4448 4342
E-mail wol@post9.tele.dk

Redaktion

Bestyrelsen

Kasserer

P. Steen Jacobsen
Slotsgade 30, 3400 Hillerød
Tlf. 4826 4215

Udveksling af blade

Ole Thureholm
Solbærvangen 40, 2665 Smørum
Tlf. 4466 1444

Anvisningssalg

Aksel Willumsen
Kongedybet 18, 2.th.,
2300 København S
Tlf. 3254 0177
e-mail anne@corfitz.com

Annoncer

Johan F. Hansen
Elverdamsvej 66 Vintre Møller
4060 Kirke Såbye
Tlf. 4649 1303

Selskabets hjemmeside

www.chakoten.dk

Adresseændringer, leverancesvigt

Se bagsiden
Tryk: PE Offset og Reklame
Tomrervej 9 6800 Varde
CHAKOTEN 2001
ISSN 0901-4799

Auken i krig - med tinsoldater

Af Mogens Chr Friis

Følgende noget vanvittige historie kunne læses i "Søndagsavisen" for ca. en måned siden.

TinPeter, som han kaldes i Sydvestjylland, har fået et problem. Han må nu ikke længere lære børn at støbe tinsoldater. Han har i årevis forlystet børn med at vise dem, hvordan man laver tinsoldater.

Miljøstyrelsen har i al sin visdom pr. 1.marts forbudt i al offentlighed at fremstille tinsoldater og andre ting, som indeholder bly.

TinPeter har ellers i årevis på skoler og i biblioteker ved arrangementer vist, hvordan man kunne lave disse figurer.

Bekendtgørelsens formål er at fjerne alt bly fra miljøet. Den danske lovgivning er på dette område den skrappeste i Europa. Svend Auken håber at kunne nedbringe forbruget til under 1/3, eller ca. 5.000 t/pr. år. Miljøstyrelsen har nu ikke noget klart billede af hvor meget bly, der bruges til at lave tinsoldater og andre figurer.

Man mistænker bl.a. bly for at mindske børns indlæringssevne, hvilket nu ikke synes at have skadet Chakotens medlemmer, som har arbejdet med dette materiale i mange år.

Man kunne måske løse problemet ved helt at udelukke bly, og kun bruge rent tin,

Her arbejdes med bly!

men det ville betyde en væsentlig fordyrelse i fremstillingen af figurer.

TinPeter har endnu ikke fået svar fra Auken.

Forsiden

Illustrationen viser eskadronsmusikere ved 3. Régiment de Spahis Algériens - 1900, udført efter samtidigt foto.

Det var almindeligt, at de enkelte kompagnier og eskadroner ved de algierske regimenter, udover de reglementerede musikere og trompetere, også havde et ureglementeret eget lille indfødt orkester, en såkaldt "nouba", frit oversat fra fransk: en spassgruppe.

Antallet af musikere svingede fra 4 til 10 mand. Deres instrumenter var, som man ser, alle arabiske. Her ses en "chapeau chinois" (dansk: tyrkisk klokkespil), 2 doubertas (arabiske stortrommer), 2 bendeyres (store tamburiner) og 3 reitas (fløjter).

Tilstedeværelsen af klokkespillet er usædvanligt ved en eskadronsnouba, men det fremgår af samtidige beretninger fra omkring 1905, at netop 3. Régiment gjorde særlig meget ud af deres musik. Således var der ved stabseskadronen endog en paukeslager med kobberpauker. Paukerne var uden paukefaner, hvilket ikke bruges ved "tyrkisk musik". Noubamedlemmer bar almindelig regimentsuniform, uden nogen form for distinktioner, i modsætning til regimentstrompetere, som alle var franske og en del af etaten. Trompetere sphierne bar uniformer i "omvendte farver".

Efter *Fanfares et Musiques des Troupes a Cheval 1640-1940*, 6. Série. Paris 1948.

Hürtgenwald

109. Infantry Regiment under kampene 2. - 6. november 1944

af Thorsten Lindhe

Kampene i Hürtgenwald fra oktober 1944 til februar 1945 hører til blandt de mørkeste kapitler i amerikansk krigshistorie. I et terræn hvor den totale amerikanske overlegenhed i panser og artilleri ikke kunne udnyttes og på en årstid, hvor den massive amerikanske luftstøtte havde tilsvarende dårlige muligheder for overhovedet at kunne anvendes, angreb man igen og igen uden at ænse egne tab. Formålet med kampen synes i dag lige så uforståeligt, som det må have været for de indsatte tropper. Kampene kostede 23.000 amerikanske faldne – eller 10% af de samlede amerikanske tab i Europa, Nordafrika og Fjernøsten under hele krigen. Alt sammen for en skov, der næppe kan ses på Europakortet. Netop af disse årsager diskuteres kampene i Hürtgenwald stadig af militærhistorikere.

Dette indlæg beskriver kun en lille del af den samlede operation, der løb over fem måneder, men beskrivelsen er dækkende for de umenneskelige kampvilkår under hele operationen. Af hensyn til overskueligheden begrænser indlægget sig til fem dages kamp for 109. Amerikanske Infanteriregiment – der både hvad størrelse og organisation angår, nogenlunde lader sig sammenligne med en dansk brigade.

Det var koldt, vådt og mørkt, da soldaterne ankom til Hürtgenwald den 29. oktober 1944.

Hürtgenwald ligger ca. 12 km sydøst for Aachen i et bjergigt terræn. Skoven var ca. 20 km lang og ca. 8 km bred. Sigbarheden i skoven var maksimalt 150 m, normalt dog kun 8 til 10 m. Soldaterne kom fra 109. Amerikanske Infanteri Regiment (109. Inf. Reg.), der sammen med 110. Inf. Reg. og 112. Inf. Reg. udgjorde 28. Amerikanske Infanteri Division (28. Inf. Div.).

Da dagen gryede, var det ikke noget videre opløftende syn, der mødte dem. Regnvåde skyer hang lavt over den tætte og mørke gran- og fyrreskov. Selv om området var blevet erobret af 9. Amerikanske Infanteri Division knapt 14 dage tidligere, lå der stadig mange efterladenskaber fra de voldsomme kampe: hjelme, gasmasker, blodige uniformer og lig af både amerikanske og tyske soldater i forvredne stillinger. Synet påvirkede i høj grad de unge soldater. Omkring 3 km skov havde kostet ca. 4.500 faldne.

Efter fire døgn uvirksomhed i regn, tåge og nattefrost, kom ordren den 1. november om, at regimentet skulle angribe næste morgen sammen med 28. Inf. Div. to andre regiment. Den fjendestyrke, der stod overfor divisionens godt 10.000 mand, var ikke imponerende: *“Højest 2.000 mand, fjendens forsynings-situation var kritisk pga. allierede luftangreb, og forstærkninger bestod af ikke-helbredte rekonvalcenter, faglige enheder og civile”* forlød det fra divisionens efterretningsofficer. Den tilsyneladende meget svage fjende havde fået divisionschefen til at befale et angreb i tre forskellige retninger, uden mulighed for gensidig støtte enhederne imellem.

Divisionsreserven var ikke som normalt 1/3 af angrebsstyrken. Der var afsat en enhed under bataljonsstørrelse, dvs. at reserven udgjorde mindre end 10% af angrebsstyrken. Divisionschefen havde i praksis afskrevet sig muligheden for at reagere på uventede fjendtlige handlinger. Når angrebet var i gang, måtte regimenterne klare sig som de bedst kunne. En sådan taktisk disposition ville have givet dumpekarakter på enhver officersskole, men divisionschefen følte sig sikker i sin sag. F.eks. den svækkede tyske bataljon, der lå overfor 109. Inf. Reg. med 3.202 mand, havde kun en personelstyrke på ca. 400

Hürtgens placering i Tyskland

mand. Dertil kom, at de tyske menige var nyindkaldte civilister, der kun havde tre dages militær uddannelse bag sig. Til gengæld var de tyske førere veluddannede og havde solid kamperfaring, herunder erfaring i skovkamp.

På trods af, at 28. Inf. Div. var fuldtallig, var der svaghedstegn. Divisionen havde ikke modtaget nogen uddannelse i

skovkamp. 28. Inf. Div. havde tilmed lidt så store tab i september, at alt personel, dog særligt gruppeførere og delingsførere, blev erstattet med personel fra ”pipeline”, panserværns-, antiluftskys- og luftvåbenenheder. Alle sammen enheder, der ikke havde nogen infanteriuddannelse. Til gengæld var divisionens grundstamme af oprindelige menige veluddannede med mellem 6 og 12 måneders intensiv kampuddannelse bag sig.

Både angrebstidspunktet og angrebsterrænet var særdeles dårligt valgt. Langs hele vestfronten var det kun 28. Inf. Div., der planlagde angreb 2. november. Det betød, at de få reserver tyskerne rådede over, frit kunne indsættes mod divisionen. Desuden viste vejrudsigten, at tåge og lavthængende skyer effektivt ville forhindre, at angrebet kunne støttes fra luften på selve angrebsdagen og i de efterfølgende dage.

Angrebsterrænet var et helt kapitel for sig.

Amerikanerne havde ingen erfaring i skovkamp, mens tyskerne siden 1939 under Polensfelttoget og især siden 1941 i Rusland havde lært det specielle håndværk. Tilmed var de kampvante finner også en inspirationskilde for tyskerne pga. deres tætte samarbejde på den nordlige del af østfronten. Udover finnerne var russerne tyskerne største inspirationskilde.

Russernes skovkamptaktik var ikke særlig forfinet, men en meget stor del af de russiske soldater var vant til at færdes i de urskovslignende russiske kæmpeskove. Hovedparten af de tyske soldater kom fra byerne og de få, der var vant til skove, kendte kun til velplejede ”kulturskove”, der havde ringe lighed med skovene i Rusland.

Russerne succes i skovkamp skyldtes netop soldaternes skovvanthed – det var muligt for russerne af bringe selv store enheder lydlost ind på stormafstand og herfra overvælde stillingerne med en menneskelig bølge.

For at råde bod på den tyske hær manglende skovkampfærdigheder, var man gået så vidt, at oprette specielt uddannede "Jäger"-enheder, der fortrinsvis kæmpede i skove og sumpe. Herfra sørgede man effektivt og hurtigt at få spredt de nyeste kamperfaringer til de øvrige infanterienheder. Metoden var at lade førere med fronterfaring indgå i et rotationssystem, hvor de videregav de nyeste erfaringer på rekrut-, befalingsmands- og officersskoler. Samlet var den tyske hær i slutningen af 1944 stadig en særdeles ubehagelig modstander – især i skov.

Den totale amerikanske overlegenhed i panser og artilleri kunne ikke udnyttes i skov – og slet ikke i en skov så tæt som Hürtgenwald. Tilmed lå skoven i et bjergigt og stærkt kuperet område. Ikke just terrænformer der begunstiger en angriber. De fire uvirksomme døgn, hvor regimentet ikke havde fået ordrer på at gøre forberedelser til angrebet betød, at man ikke havde rekognoceret angrebsterrenet eller havde et klart billede af, hvor de tyske stillinger var. Først da angrebet var i gang, opdagede amerikanerne, at kortene var direkte fejlagtige og upræcise.

Angreb 2. november

Regimentets angrebsmål var en skovkant vest for landsbyen Hürtgen, hvorfra man kunne se op til byen. Angrebsmålet blev delt i to bataljonsmål, mål 1 til 1. bataljon, mål 2 til 3. bataljon. 2. bataljon skulle sikre regimentets venstre fløj og være reserve. Se skitse.

Regimentets tunge morterkompagni var fordelt mellem bataljonerne med en tung morterdeling pr. bataljon. På tilsvarende vis var dele af bataljonens tunge kompagni blevet fordelt mellem kompagnierne. Hvert infanterikompagni var således blevet forstærket med en 12,7 mm maskingeværsektion og en 81 mm mortersektion. Ingeniørenheder var tilgået kompagnierne for at kunne rydde miner og andre hindringer.

Angrebet startede med artilleri-forberedelse over de formodede tyske stillinger fra kl. 0800 til kl. 0900. Udover 28. Inf. Div. eget artilleri (som skød 7.313 granater), støttede V. og VII. Korps. I alt blev der brugt 34.000 granater til støtte for de tre regiments angreb 2. november. Ammunitions-mængden er så enorm, at den

kan være vanskelig at forholde sig til. Forestiller man sig ammunitionen læsset på datidens mest anvendte terrængående lastvogn, skulle der 500 lastvogne til at transportere ammunitionen, blot til denne ene dags angreb.

Kl. 0900 lettede artilleriilden, og infanteriet passerede udgangslinien. Nogle enheder gik i enkeltkolonne, andre i spredt orden. Indledningsvis blev angrebsstyrken kun mødt af spredt håndvåbenild, men de tyske artilleri- og mortarobservatører kunne se angrebsstyrken, fra den forlod udgangslinien.

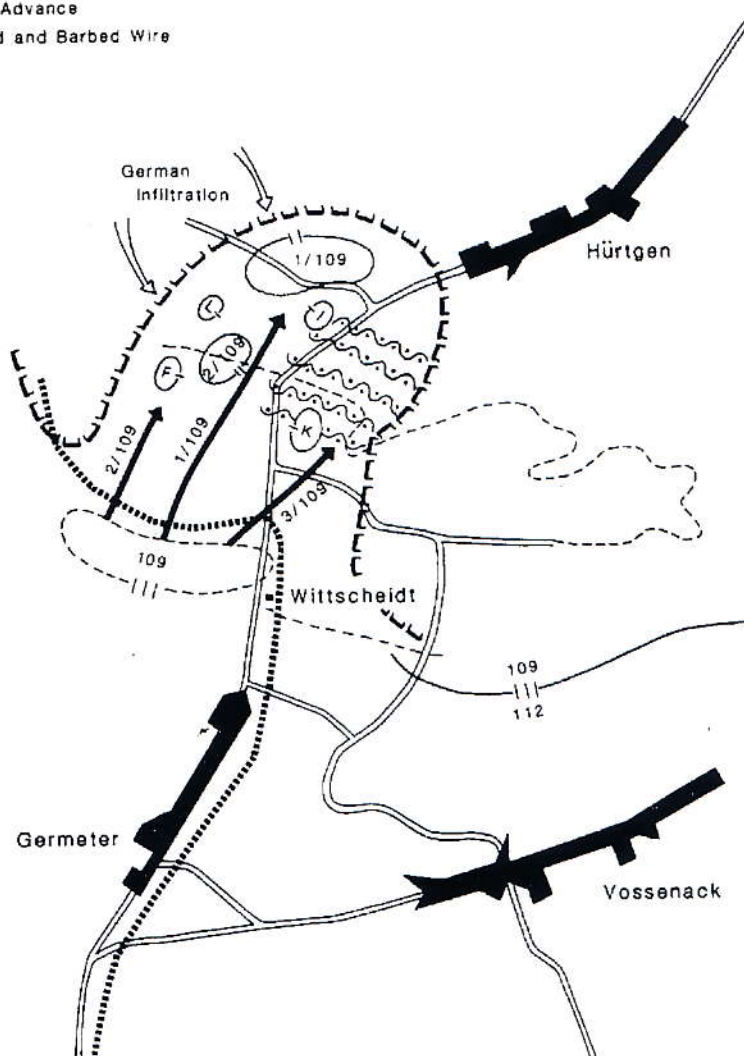
1. bataljon A-kompagni blev pludselig mødt af kraftig maskingeværild fra velslørede stillinger i skovkanten, mens kompagniet var i åbent terræn. Kompagniet måtte falde ned på stedet. Herefter begyndte 105 mm artillerigranater og 81 mm mortargranater at falde. Tyskerne havde observatører fremme i skovkanten. Da angrebsehederne med stort besvær nåede ind i skoven, mødte de hård tysk modstand i den egentlige kamplinie, der lå et stykke fra skovkanten

Den amerikanske artilleriild havde systematisk sprængt trætoppene af. Mange steder dannede ituslåede træer en uigennemtrængelig barriere. Nedfaldne grene og væltede træer gjorde de tyske stillinger så godt som usynlige. De amerikanske skyttekæder kunne passere de tyske stillinger uden at ane det, hvorpå tyskerne dukkede frem og nedkæmpede amerikanerne bagfra. Fra østfronten vidste tyskerne, at artilleri i skov skal anvendes med måde og med omtanke under angreb, med mindre man ønsker at lægge flere hindringer for sig selv. Nu betalte de amerikanske infanterister for deres officerers manglende viden om skovkamp.

Den ødelagte skov, den korte sigt og unøjagtige kort var en dårlig kombination. Sekondløjtnant T. Whitney, 1. bataljon B-kompagni: *"Kortene var så fejlagtige, at de viste skov, hvor der var åbent terræn... Vi troede, at vi var tæt på vores mål, men var ikke sikre, så vi gravede os ned. Senere fandt vi ud af, at vi var i A-kompagniets område. Skoven var så tæt, at man ikke kunne se andet end træer; og*

109th INFANTRY BATTLE AREA

- 109 Advance, evening, 3 Nov
- American Front Line, 1 Nov
- Axis of Advance
- Minefield and Barbed Wire
- Road
- Trail

det var umuligt at genkende terrængenstande".

Major J.C. Ford Jr, chef for 1.bataljon: "Hvis nogen fra menig og op til mig påstod, at han vidste, hvor vi var på noget tidspunkt, vil jeg sige, at han var en forbandet løgner".

Overlevende giver et billede af soldater, der ikke anede, hvor de var, men vedblev at tumle gennem den ødelagte skov.

3.bataljon forsøgte at skjule passagen af udgangslinien ved at udlægge røg med tunge morterer. Men tyskerne gengældte med artilleri, før udgangslinien kunne passeres. Flere granater landede direkte i L-kompagniets udgangsområde, hvor de sammenklumpede soldater ventede. De, som forsøgte at komme fremad, løb ind i den tyske krydsild fra maskingeværer og ild fra 81 mm morterer.

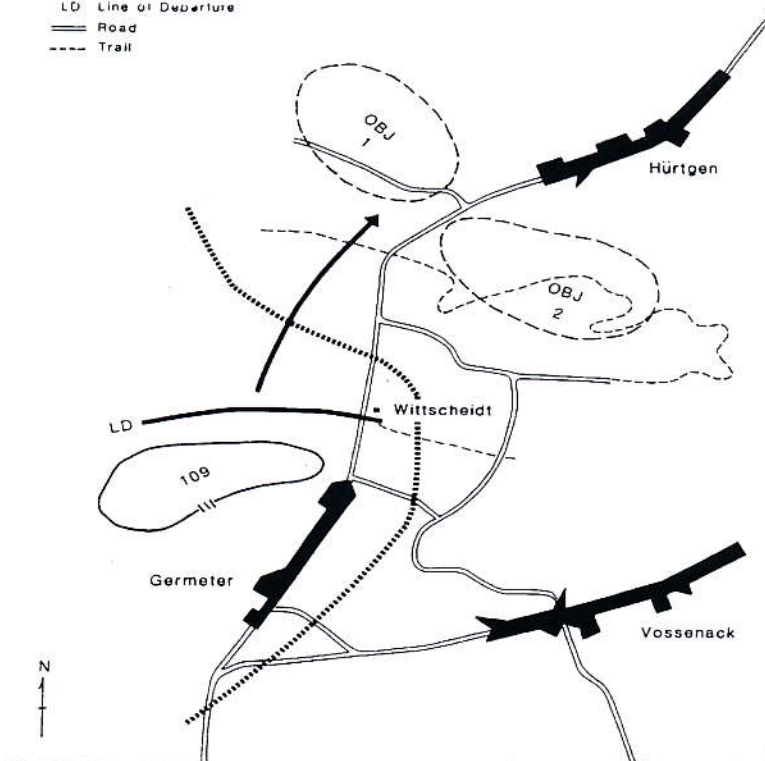
3.bataljon K-kompagni forsøgte at komme over det åbne terræn springvis på trods af fjendens beskydning. I det åbne terræn sårede en detonation en gruppefører og dræbte andre.

Mandskabet vurderede, at det var sikrere at bringe den sårede fremad end at forsøge at komme tilbage over det åbne terræn igen. På vejen fremad stødte de forreste grupper på et hidtil ukendt pigtrådshegn, der strakte sig på tværs af hele kompagniets front. Samtidig hermed blev kompagniet kraftigt beskudt med håndvåben. Først her opdagede man, at den detonation, der havde såret gruppeføreren, stammede fra en mine. Kompagniet befandt sig i en næsten håbløs situation: mellem pigtråd og et minefelt, holdt nede af fjendens ild. I løbet af kort tid havde K-kompagniet tab på over 40 mand.

3.bataljons tunge kompagni så ikke passivt til. De tunge maskingeværer skød ind i skoven foran egne styrker. Mortererne skød på eget initiativ mod formodede mål, eller leverede ildstøtte ledet af enhederne, der lå fastlåst i det åbne terræn. Men de amerikanske 81 mm granater, der ikke kunne forsinkes i detonationen, synes ikke at have den store virkning i den tætte, ituslåede skov, hvor artilleriilden tilmed havde gjort undrrskoven endnu tættere pga. knækkede træer og nedfaldne grene. Tyskernes tilsvarende 81 mm granater blev anvendt i

109th INFANTRY REGIMENTAL OBJECTIVES

Front Line, 2 Nov
Axis of Advance
LD Line of Departure
Road
Trail

åbent terræn, og her havde de en uhyggelig effekt overfor udækkede tropper. På trods af, at amerikanerne i dagens løb brugte 140.000 skud til de tunge maskingeværer og over 900 lag til mortarsektionerne, var effekten af ilden mest af psykologisk karakter.

Situationen var nærmest håbløs for K-kompagniet. Tabene steg i dagens løb. Forsøg på at indsætte bataljonsreserven, I-kompagniet, mislykkedes, da kompagniet efter ca. 400 m fremrykning gik ind i endnu et minefelt, man heller ikke vidste noget om inden angrebet. Herefter blev I-kompagniet holdt nede af maskingeværild, mortarild og ild fra snigskytter i træer. Senere dukkede tyske kampvogne op og beskød de fastlåste soldater. For soldaterne var situationen som helvede på jord. Først klokken 1530, da det begyndte at blive mørkt, efter seks timers mareridtslignende tilstand, kunne de få overlevende trækkes tilbage til udgangsområdet, hvor de gravede sig ned.

Kun to af 1.bataljons kompagnier havde nået deres mål, men de blev fra tid til anden beskudt med artilleri, som havde voldsom effekt i skoven. Granatsplinter fra detonationerne i trætoppene slog næsten lodret ned i de nygravede og dermed ikke fuldt udbyggede skyttehuller. Samtidig infiltrerede tyske patruljer flittigt. Kompagnierne var nødsaget til at etablere kampstillinger med tyngde hele vejen rundt om målet. Udover fjenden var vejret

en stor belastning. Nedbøren og skiftet mellem tå om dagen og frost om natten påvirkede i høj grad de gennemblødte soldater. Dertil kom den konstante psykiske belastning af skovkamp og de alvorlige praktiske problemer ved at kæmpe i et uvant kampmiljø. Samlet betød det, at kamptræthed og udmattelse indtrådte hurtigt.

Forsøg på angreb 3. november

1.bataljon holdt det vundne terræn, mens 3.bataljon genoptog angrebet: K-kompagni skulle blive syd for minefeltet og sikrede derved regimentets højre fløj. L-kompagni og en deling fra I-kompagni

skulle forsøge at omgå minefeltet ved at foretage en kompliceret manøvre med mange retningsskift og tage gårsdagens angrebsmål. 2.bataljon var fortsat reserve.

Som sædvanligt skød det amerikanske artilleri fra kl. 0800 til kl. 0900. Som sædvanligt angreb infanteriet kl. 0900. Enhederne rykkede frem i tæt formation for ikke at komme væk fra hinanden. Ituslåede træer hæmmede fremrykningen. Hvor soldaterne ikke kunne mase sig igennem, måtte de zig-zagge over, under og forbi væltede træer og tætte grendynger. Udover, at fremrykningen var fysisk udmattende, vidste soldaterne, at fjenden pludseligt kunne dukke frem hvor som helst, udslette en hel infanterigruppe med en kort byge og derpå forsvinde igen i dette virvar af ødelagte træer. Amerikanerne støjede utroligt, når de i samlet flok masede gennem skoven. Det gav tyskerne glimrende muligheder for at komme uhørt i stilling. Samlet har der været tale om en næsten grænseløs fysisk og psykisk belastning for amerikanerne.

Under fremrykningen var det anskeligt at holde retning, formation og forbindelse. Kl. 1030, netop som en sidste del af bevægelsen mod angrebsmålet var begyndt, ankom en ordonnans (fordi radioforbindelsen svigtede i den tætte skov) med ordre om at angribe mod vest for at undsætte 1.bataljon. Det viste sig, at 1.bataljon var i fare for at blive løbet over ende. Reserven, 2.bataljon, kunne ikke indsættes, fordi den var bundet af

Reviderede krigspilsregler på nettet!

Så er den reviderede udgave af „Lavtryk over Hebriderne“ klar, med den nye titel „Belle Alliance“. Reglerne kan nu downloades fra www.lexnet.dk i Adobe acrobat pdf format. De findes på engelsk og på dansk. Hver pdf fil fylder 2,8 mb.

Html udgaven, der kan ses direkte på nettet, er endnu ikke opdateret, men bliver det snart.

Jeg glæder mig til at høre jeres bemærkninger til reglerne.

Venligst,
Peter

tyske patruljer. Denne ordre om en 180 graders vending for 3.bataljons angrebsstyrke gjorde forvirringen og den modløse stemning komplet.

Det tyske angreb på 1.bataljon kom i to bølger, hver med omkring to kompagnier. Den tyske angrebsstyrke var en bataljon (60% værdi) fra 156. Panzergrenader-regiment, der var kommet til som forstærkning i nattens løb. Angrebsstyrken fulgte så tæt på egen artilleriild, at de fik tab fra egen ild. Tyskerne vidste fra østfronten, at holdt de større afstand til egen artilleriild, ville de få langt større tab fra fjendens håndvåbenild.

Denne taktik gav amerikanerne et meget kort varsel, pludselig var tyskerne over dem. Tyskerne trængte rundt om og igennem de amerikanske linier. Det lykkedes tyskerne at tage chefen for 1.bataljon til fange. Det tyske angreb var støttet af fem kampvogne og selvkørende pjecer, der skød direkte skydning mod de amerikanske stillinger på kort afstand med altødelæggende effekt. Igen en erfaring fra østfronten, hvor russerne havde vist kampvognes effekt under skovkamp.

Men ingen vestallieret ville drømme om at indsætte kampvogne i skov.

1.bataljon forsvarede sig kraftigt. Løjtnant Potter, stabskompagniet: *„Maskingeværerne åbnede først ild, da tyskerne var lige foran dem. På denne måde dræbte de langt flere end sædvanligt, da tyskerne ikke kunne se vore stillinger og gik lige ind i dem. Nogle faldt under to meter fra vore stillinger og maskin-geværholdene måtte konstant flytte lig for at skaffe frit skud. Hele forløbet var meget skræmmende, da der var fjender foran os, bag os og på begge sider. Fjendens antal gjorde det umuligt at se, hvor han ville angribe“*. En del tyder på, at tyskerne anvendte tunge morterer under dette angreb, selv om deres ammunitions-mængde var særdeles knap. Tunge morterer var særdeles effektive i skov. Dels kunne granaterne forsinkes i detonationen, dvs. at granaten blev aktiveret ved kontakt med de første grene den mødte på sin bane nedad. Detonationen indtraf (afhængig af skovens højde og tæthed) mellem træstammerne i få meters højde. Dels kunne hver enkelt mortar ledes

efter den finske ”målebåndsmetode”. Observatøren leder ilden via en felttelefon hvor kablet er afmærket for hver 5 meter. Rulles kablet ud i en lige linie fra morterstillingen, lægger observatøren blot antal meter udlagt kabel til den vurderede afstand frem til fjendens stillinger.

Tyske kilder påpeger, at øvede observatører kunne placere de tunge mortergranater direkte i det ene skyttehul efter det andet. En så præcis ildledning kunne skabe panik hos fjenden¹

Hen på eftermiddagen gravede 1.bataljon og undsætningsstyrken fra 3.bataljon sig ned, så stillingen kunne forsvares hele vejen rundt. Det tyske angreb var standset, men amerikanerne havde ikke vundet terræn. 2.bataljon havde fortsat rigeligt at gøre med at forsøge at standse de tyske patruljer, der infiltrerede. Situationen for 109.Inf.Reg. om aftenen den 3. november fremgår af skitse.

Kampene 4. november

Det regnede hele natten mellem 3. og 4. november. Ved dag gry angreb tyskerne. Løjtnant Potter, stabskompagniet 1.bataljon: *„Vi standsede dem kun, fordi vi blev i vore huller og lod dem komme ind på 20-25 meter, før vi åbnede ild. Vi dræbte mange, og det fik resten til at trække sig tilbage“*.

De tyske patruljer var et alvorligt problem. Løjtnant Potter: *„Jeg frygtede, at vi skulle blive omringet og afskåret, for de infiltrerede stadig bag vore stillinger, hvor de gav os store problemer. Holdene, som bar ammunition og forsyninger frem, kunne kun virke efter mørkefald. Hvis de prøvede i dagslys, døde for mange“*.

Tabene steg støt. F.eks. startede 1.bataljon B-kompagni slaget 2. november fuldtalligt med 6 officerer og 187 menige og befalingsmænd. Om eftermiddagen 4. november var kompagniet på 2 officerer og 72 menige og befalingsmænd, dvs. tab på næsten 62%.

Her bør man erindre, at enheder der har haft 15-20% tab straks bør tages ud af kampen og reorganiseres, medmindre man accepterer, at kampmoralen lider et langvarigt og alvorligt knæk.

Kampene 5. november

Tyskernes patruljeaktivitet var stadig intens. Flere gange nåede patruljerne ind i de amerikanske stillinger. Patruljerne benyttede sig af artilleri- og morterild til at overdøve eller støtte deres bevægelser. Ved dag gry angreb tyskerne 2.bataljon i spredt orden støttet af to kampvogne.

3. bataljon havde endnu ikke taget deres mål fra 2. november. Nu lå målet ca. 1.200 m. væk, og veludbyggede tyske kampstillinger spærrede vejen. Det amerikanske artilleri åbnede vanen tro ild kl. 0800, og infanteriet rykkede ligeledes vanen tro frem kl. 0900. Efter kun 150 m blev 3. bataljon standset af tysk artilleri- og morterild.

Premierløjtnant E. Peer, 3. bataljon L-kompagni: *"Mens vi var væk, rykkede tyskerne ind i vore gamle stillinger. Vi måtte gøre omkring og jage dem ud. Det blev middag, før vi var sikre i vores huller igen"*. Mens 3. bataljon forsøgte at angribe, pressede tyskerne fortsat 2. bataljon fra syd og vest.

Divisionen ønskede stadig, at regimentet skulle genoptage angrebene, men bataljonscheferne mente, at det var umuligt. Først efter et møde mellem divisionschefen og regimentchefen blev angrebsplanerne aflyst. 109. Inf. Reg. blev afløst 7. november om morgenen.

Tabene havde været skræmmende. Af en total styrke på 153 officerer og 3.049 menige og befalingsmænd, var mere end halvdelen faldet. Et kompagni bestod normalt af 6 officerer og 187 menige og befalingsmænd. Nu var F-kompagni på 3 officerer og 69 menige og befalingsmænd (63% tab), E-kompagni på 4 officerer og 47 menige og befalingsmænd (74% tab).

Hvorfor angribe ind i Hürtgenwald?

I bagklogskabens ulidelige lys, synes et angreb ind i et så uoverskueligt, ugennemtrængeligt og mandskabskrævende terræn nærmest tåbeligt. Skoven kunne have været omgået af mekaniserede styrker. Herefter kunne man i ro og mag have ventet på, at de indesluttede tyske styrker overgav sig,

efterhånden som forsyningerne slap op. Men helt så enkelt har det ikke set ud for chefen for den amerikanske 1. Armé og chefen for VII Korps.

Begge chefer var bekymrede for at skulle omgå Hürtgenwald. De mente, at tyskerne herfra kunne true armeens højre flanke under den videre fremrykning ind i Tyskland. Korpschefen, som havde deltaget i 1. Verdenskrig, var overbevist om, at ligheden mellem Hürtgenwald og Forêt D'Argonne var slående. Forêt D'Argonne havde dengang givet tyskerne alvorlige problemer. Op til Marne-slaget i 1914 havde tyskerne uden kamp trængt gennem hele Forêt D'Argonne, men en kortvarig tysk tilbagetrækning efter slaget gav franskmændene mulighed for atter at besætte en del af skoven. Herefter prøvede tyskerne uden held at jage franskmændene ud i de næste fire år.

Dengang lå det de militære planlæggere fjernet at omgå vanskeligt tilgængelige steder og derefter rense dem, når fjenden var blevet mør. Et angreb skulle efter de

gældende begreber gennemføres som en lige og ubrudt linie.

I 1918 overtog det amerikanske ekspeditionskorps et ansvarsområde der omfattede Forêt D'Argonne. Under den store amerikanske Argonneoffensiv i 1918, måtte Forêt D'Argonne efter datidens gældende begreber renses, fordi tyskerne kunne true det amerikanske ekspeditionskorps' venstre fløj.

Det hører til et af skæbnens puds, at den yngre stabsofficer, der i 1918 planlagde rensningen af Forêt D'Argonne, i 1944 skulle være korpschef for et korps, der nærmede sig en skov, som både i størrelse og ugennemtrængelighed mindede om Forêt D'Argonne. Med ét slag var den militære tankegang hos chefen tilbage på 1. verdenskrigs niveau. Rensningen af Hürtgenwald blev nærmest en besættelse for korpschefen. Hele fire gange blev der befalet angreb ind i Hürtgenwald: 9. Inf. Div. 6.-16. oktober, 28. Inf. Div. 2.-16. november, dele af 8. Inf. Div. og 5. Panzer Div. november-januar 1944/45, 78. Inf. Div. januar-februar 1945. Fra oktober 1944 til februar 1945 kostede kampene i Hürtgenwald omkring 23.000 amerikanske faldne. Ser man Hürtgenwald på et verdenskort med krigsskuepladserne i Nordafrika, Italien, Frankrig, Belgien, Tyskland og Fjernøsten, kan man slet ikke få øje på den uanseelige tyske skov. Men rent tabsmæssigt fylder skoven meget. Omkring 10% af de totale amerikanske tab i hele 2. verdenskrig var i Hürtgenwald.

Efterspil

28. Inf. Div. indsats i perioden 2.-16. november kostede mindst 6.184 amerikanske faldne. Efter indsatsen i Hürtgenwald blev den hårdt medtagne division flyttet til vestfrontens roligste

sektor for at komme sig. Den "rolige" sektor var den del af Ardennerne, der lå lige i hovedaksen for den tyske Ardenneroffensiv en måned senere. Da kampene stilnede af i Ardennerne, var divisionen i praksis ophørt med at eksistere.

Hürtgenwald i dag

Hürtgenwald består stadig af tæt gran- og fyrreskov. Men den oprindelige bevoksning er enten skudt itu af den voldsomme artilleriild, er blevet til agerjord eller er fældet som følge af almindelig skovdrift. Derfor kan det være overordentligt vanskeligt at stedfæste udgangsområder, angrebsakser og angrebsmål. Men med kort i skala 1:25.000 som hjælpemiddel og ved grundigt at studere højdekurver og faste terrængenstande, kan det lade sig gøre. En del af skoven er genplantet, men ingen af parcellerne synes at være ældre end 30 år. Kun områdets talrige soldatergrave vidner om de voldsomme begivenheder der fandt sted her.

Kilder

Currey, Cecil B, *Follow me and die. The Destruction of an American Division in World War II*. New York 1984.

Lollesgaard & Winkler, *Hürtgen, november 1944*, Hærens Officersskole 1992.

Truppenpraxis nr. 1 1985.

Note

1. Under et kursus på den tyske Infanteriskole i 1995 deltog også en finsk officer. Han kunne oplyse, at trods ny teknologi med GPS og små bærbare skyddatamater, anvender den finske hær stadig "målebåndsmetoden" til ildledning af morterer i skov. Metoden er ubetinget den mest enkle og præcise.

Efterlysning

Er der nogle Chakoten-læsere i Aarhusområdet og det Østjyske, der synes, vi skal prøve at tage nærmere kontakt til hinanden, måske ligefrem få et lokalt netværk op at stå? Ikke en decideret klub, men blot så vi ved, hvilke perioder og emner, vi interesserer os for, så det måske bliver lidt lettere at finde interessefæller.

Jeg er selv figursamler med interesse i oldtid og middelalder, i såvel metalfigurer som plastfigurer. Min hovedinteresse er vikingerne.

Vi ved, vores hobby er en god hobby, som flere burde have gavn og glæde af, så måske vi skulle gøre os lidt mere synlige? Der er jo andre hobbyforeninger, der gør sig synlige omkring byens udmærkede hobbyforretninger Hobby House og MD Hobby, og der er vi vist alle glade storkunder, så hvorfor stille vore lys under en skæppe?

Synes du det lyder som en god idé, så skriv eller mail og lad os snakke sammen om det.

Med venlig hilsen

Jens Kristian Boll
Frydenlunds Allé 33 st. th.
8210 Aarhus V

e-mail: j_boll@hotmail.com (tegnet mellem j og boll er en _)

Siden sidst

Medlemsmødet 2. maj på

Orlogsmuseet

Slaget på Rheden

Orlogsmuseet er et herligt sted at komme - dette pragtfulde gamle hus, som oprindeligt var Søkvæsthuset, oprettet til pleje af bl.a. de sårede fra slaget på Rheden i 1801. Godt at vi i Danmark har en fond: A.P. Møllers og Hustrus Fond til Almene Formål, som har bekostet museets indretning; og lige så godt at komme på et så veldrevet museum. Selv i granitstenene, som fører ind til museet, er indhugget sømilitære symboler.

Efter modtagelsen fra museumsdirektør Ole Lisberg Jensen, blev de ca. 25 deltagere vist op i foredragssalen på 1. sal, hvor vi så en CDV, en meget flot og effektfuld film, som var lavet i forbindelse med 200 året for slaget. Ved at filme de berømte malerier fra selve slaget, fik filmen et meget levende snit, og med de indlagte lydeffekter, var det næsten som om man selv var deltager ved en af kanonerne i selve slaget. Vi blev efter filmens ca. 30 min. vist rundt i de andre sale og så en nyherhvervet tegning over hele den britiske linie, de mange forskellige skibsmodeller, og et stor panorama over selve slaget med alle de deltagende skibes placeringer.

Dengang syntes man at have haft et udmærket efterretningsvæsen, idet den danske flåde var varskoet i god tid, og havde fået bugseret de såkaldte "blokskibe" ud i forsvarslinien udenfor Københavns havn.

Vi er sikkert mange som havde ventet af få svar på:

HVORFOR man lod den sejlklargjorte flåde blive liggende i inderhavnen, fuldt udrustet, klar til at stå til søs, uden at aktivere denne flådeafdeling, som givet kunne have skabt megen ravage i enten Nelsons, eller admiral Parkers flådeafdelinger?

Ligeledes:

HVOR de danske admiraler var, da det var kommandør Olfert Fischer, som havde kommandoen over den danske flådeblokade?

Men det var måske en del af det politiske rænkespil.

Vi skulle tabe på grund af for-kerte politiske konstellationer og forbund, som ikke viste sig at være til nogen nytte når det endelig gjaldt.

En interessant aften.

MCF

GARDEMARINEN PÅ ELBA 1814-1815

af Ivan M.C.S. Elsmark

På vej i eksil

Ved Napoleons første abdikation afsluttedes en traktat den 11. april 1814, hvorefter han gav afkald på kravet til den franske og italienske trone. Samtidig bestemtes det, at hans fremtidige opholdssted skulle være øen Elba, som for hans livstid ville udgøre et særegent fyrstedømme.

Desuden stipuleredes i artikel 17, at han som garde kunne medtage og beholde hos sig 400 mand frivillige, indbefattet officerer, underofficerer og soldater.

Det faldt i general Petits lod at udvælge de soldater og officerer, som måtte følge kejseren i hans eksil. Over 5.000 meldte sig, ja nogen krævede det endog som deres ret! Derfor kom korpset under brigadegeneral Cambronne til at omfatte en stab på 34 mand, 607 (592) gardegrenaderer og gardejægere til fods, 118 (110) polske lette garderyttere (Chevau-légers de la garde), 8 mamelukker, 28 gardeartillerister med 4 kanoner og 21 (20) gardemarinere, samt 35 civile funktionærer fra hofetaten¹.

Den 14 april forlod styrken Fontainebleau, marcherede gennem det besatte Frankrig og nåede den 18 maj kystbyen Savona, hvor den blev indskibet på fem engelske transportfartøjer.

Elbas nationalflag og kokarde

I mellemtiden havde kejseren taget afsked med garden i Fontainebleau² og var, ledsaget af generalerne Drouot og Bertrand, rejst til Fréjus, hvor han indtraf den 27. april. Her ventede den engelske fregat *Undaunted*, og om aftenen den næste dag indskibede han sig med sit følge fra fiskerlejet Saint-Raphaël, hvorefter man satte kurs mod Elba.

Ved ankomsten til Porto Ferrajos red den 3. maj præsenterede fire af Elbas ledende mænd sig på skibet for at møde deres nye fyrste³. Napoleon modtog dem velvilligt og gjorde et stort indtryk ved sin personlighed og store kendskab til øen og dens historie. De bemærkede også, at han var iført de ridende gardejægers grønne uniform med oberstepauletter og æreslegionens kors, men til deres forbavselse bar han ikke den bekendte trekantede hat, men holdt i stedet for en lille sømandshue i hånden, som han havde benyttet under rejsen⁴.

Napoleon gjorde dem også bekendt med Elbas nye nationalflag, som skulle

være i Toskanas heraldiske farver fra Cosimo I af Medicis' tid: en hvid dug pålagt en karmoisinrød diagonalstribе, fra flagknappen ned mod flagdugens modstående hjørne, hvori anbragtes tre gyldne bier som i det kejserlige våben (se Fig. 1). Et forslag, at det kunne have en rød-hvid-blå diagonalstribе eller gøre bierne blå,

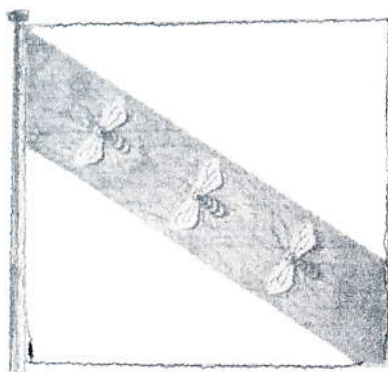

Fig. 1. Elbas nationalflag.

således at trikolorens farver blev bevaret, afviste han for ikke at irritere den nyindsatte franske kongemagt, som netop havde forbudt den blå-hvide-røde trikolorе.

Sejlmageren på fregatten syede to nye flag af forhåndenværende sejldug⁵; det ene skulle bringes i land, medens det andet skulle veje på båden, der var bestemt til at bringe kejseren til øen den næste dag. Napoleon havde ligeledes besluttet at lade fremstille en særlig kokarde, som skulle være hvid med et karmoisinrødt centrum, omgivet af tre bier broderet i gul silke⁶ (se Fig. 2).

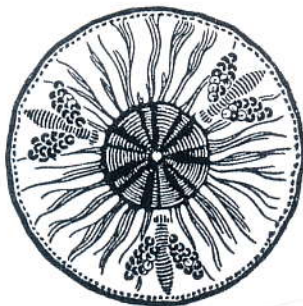

Fig. 2. Elbakokarden.

Der eksisterer i dag angiveligt ingen elbakokarder. De fleste blev kastet i havet,

da Napoleon ledsaget af sin garde i 1815 vendte tilbage til Frankrig. Der har således hersket tvivl om rigtigheden af, at kokarden var forsynet med bier. Skriftlige kilder omtaler imidlertid disse⁷, og desuden har den kendte franske specialist O. Hollander påpeget, at der i inventarfortegnelsen fra Musée des Souverains (opløst efter Napoleon III's fald) fandtes to sådanne kokarder.

For vexillografisk interesserede skal der mindes om, at garden ikke medbragte nogen fransk fane eller estandard i eksilet. På Elba tildeltes Batallion Napoléon en fane (nu i museet i Monaco, gengivet i min artikel i *CHAKOTEN* Nr. 2 1998.); Escadron Napoléon fik en estandard (nu i Musée de l'Armée) og Chasseurs Corses en fanion (nu i museet i Gap). Disse havde en stang malet i spiraler med hvid og karmoisinrød og et forgyldt fanespyd - ingen "ørn" som de franske regimentsfaner under kejserdømmet. Under opholdet snittede imidlertid løjtnant Noizot en ørn i træ, 19 cm høj, hvorpå var indgraveret ordene ISLE D'ELBE. Denne ørn ledsagede Napoleon, da han i 1815 vendte tilbage til Frankrig⁸.

Napoleon på Elba

Den 4. maj gik Elbas nye nationalflag til tops over Porto-Ferrajo. Hilst af 21 kanonskud fra fregatten *Undaunted* såvel som fra fortet steg Napoleon ombord i en chalup roet af 20 engelske marinesoldater. Ved kajen blev han og hans følge modtaget af borgmesteren Tradito i spidsen for byens honoratiores. Indbyggerne hylkede ham med hurraråb, og nationalgarden var opmarcheret sammen med et kompagni af det franske 35. Lette Infanteriregiment, som havde været øens garnison⁹. Denne modtagelse er gengivet på et engelsk stik fra 1816 efter en tegning af løjtnant Smith (se Fig. 3), medens de mange populære billeder af denne scene med Napoleon omgivet af sin garde naturligvis er helt misvisende¹⁰.

Napoleon installerede sig midlertidigt på rådhuset, men lod snart bygge en beskeden residens Palazzina del Mulini¹¹ (se Fig. 4) på højdedraget over byen mellem Fort Stella og Fort Falkone.

Allerede den 9. maj kunne man hejse det nye flag i alle øens kommuner og nationalgarden blev udstyret med elbakokarden, medens de franske regulære tropper, som skulle føres tilbage til fastlandet, havde anlagt den kongelige

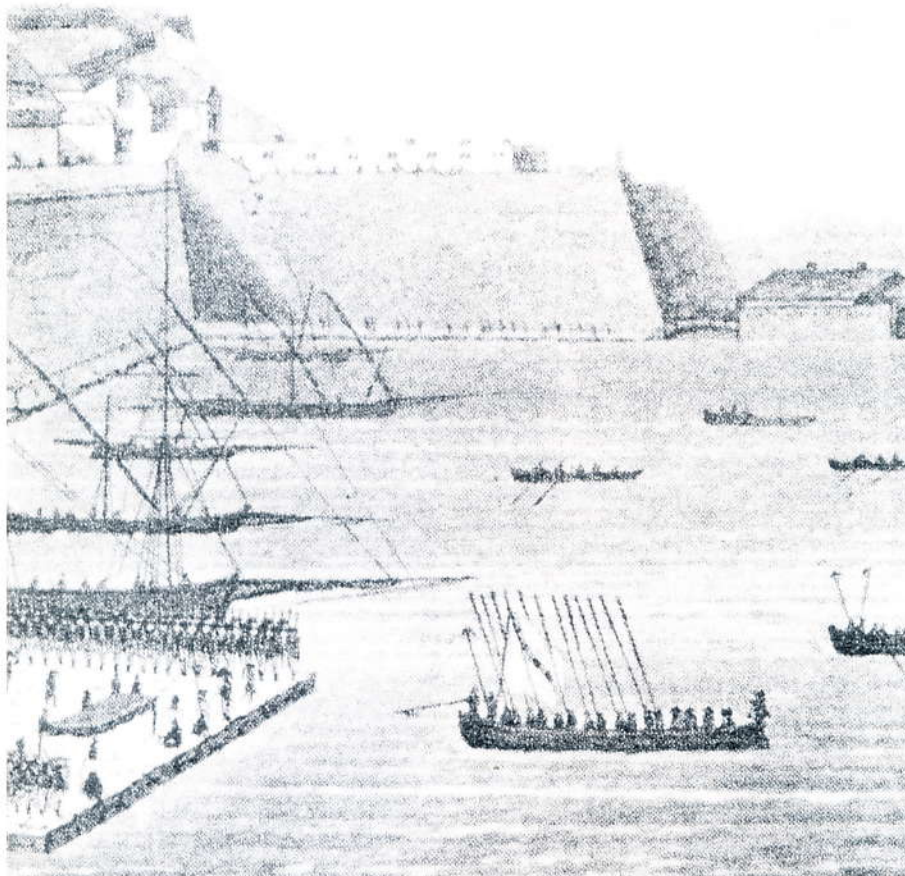

Fig. 3. Chaluppen med Napoleon ankommer til Elba. Bemærk flaget (Udsnit af samtidigt engelsk stik.).

hvide kokarde til misfornøjelse for de gamle soldater.

Gardens ankomst og hærens organisering

Garden med Gardemarinene ankom først til Elba den 26. maj. Napoleon modtog dem med ordene: "Officerer og soldater! Jeg har ventet jer med utålmodighed; jeg er glad og lykkelig, at I er vel ankommet. Jeg takker jer!" General Cambronne var så bevæget, at han ikke kunne få et ord frem, men under befolkningens jubel marcherede garden til Fort Stella og kasernen Saint-François. Dagen derpå afholdes en stor parade, og i den følgende tid organiseredes hæren og civiladministrationen.

General Drouot blev øens militær-guvernør og ansvarlig for forsvaret, medens general Cambronne blev chef for garden og kommandant i Porto-Ferrajo. Hæren kom til at bestå af 1.592 mand. Af Garderegimenterne og Garde-jægerne formeredes Garderegimentbataillon Napoleon (Grenadiers, Bataillon Napoléon) kommanderet af bataillonchef Antoine

Malet, med seks kompagnier; den Polske Lette Kavallerieskadron Napoleon (Chevau-légers polonais, Escadron Napoléon) under major Paul Jerzmanowski bestående af to kompagnier, en bereden og en til fods; et kompagni artillerister under kaptajn Cornuel som samtidig var ansvarlig for alt artilleri på øen, samt Gardemarinene (Marins de la Garde, også omtalt som Compagnie Napoléon) under premierløjtnant Taillade. For at styrke kystforsvaret og vagtjenesten blev der

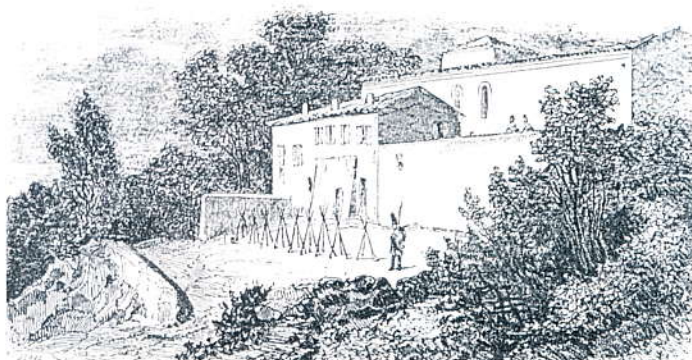

Fig. 4. Palazzina dei Mulini. Napoleons Residens i Porto Ferrajo.

oprettet den Korsikanske Jægerbataillon (Bataillon Corse, også kaldet Chasseurs de Napoléon) og den Frivillige Bataillon

(Bataillon franc) også kendt som Elbabataillon (Bataillon Elbois). Herudover bestod hæren af Nationalgarden og et gendarmekorps.

Gardemarinene og flådens organisering

21 matroser (matelots var den officielle betegnelse) fra Gardemarinene var ankommet til Elba. Afdelingen (som betegnede som en besætning, équipage) bestod af Jacques Benigny, som var overbådsmand (oversergent), bådsmand (sergent) Victor Cordoviolle, tre underbådsmand (korporaler), ti matroser af første klasse (fuldbefarne) og seks af anden klasse (halvbefarne). Deres navne er kendte fra styrkelisten¹², og flere bar æreslegionens bånd. En del var yngre mandskab, da korpset havde lidt meget svære tab i Spanien og i 1812 felttoget.

Da der ikke var nogen søofficerer i Napoleons følge, rekrutteredes en sekondløjtnant i den franske marine, Taillade, som havde ønsket at forblive på Elba, hvorfra hans hustru stammede. Han blev nu forfremmet til premierløjtnant (lieutenant de vaisseau) med rang af kaptajn i hæren og fik kommandoen over Gardemarinene såvel som briggen l'Inconstant og de andre små fartøjer, som udgjorde Elbas flåde. Han siges at have haft en god militær holdning og været meget selvbevidst, men manglede praktisk søkundskab og blev let forskræmt, når havet var i oprør. Selv om han efter l'Inconstants forlis blev frataget skibskommandoen, bevarede han posten som kommandant for Gardemarinene.

Efter Fontainebleau-traktaten skulle kejseren have rådighed over en korvet, men regeringen nøjedes med at overlevere ham briggen l'Inconstant. Denne var bestykket med 16 (senere 26) kanoner og fik en 60 mands besætning. Depeche-

båden Caroline, der besørgede posttjenesten mellem Elba og Livorno i Italien, havde én kanon og en besætning på 16 mand. Desuden bestod flåden af to felukker¹³, l'Abeille og la Mouche, som tidligere var blevet benyttet af mineforvaltningen, hver med 8 mand, samt tre chalupper, hvoraf to, l'Usher og le Hochard, blev benyttet af Napoleon, medens den sidste stilledes til rådighed for general Bertrand. I Livorno købtes chebeken¹⁴ l'Etoile, der fik en besætning på 15 mand og

bestykkedes med 6 kanoner. Til at bemane skibene hvervedes, hovedsageligt fra Capraia og Genua, 106 matroser, som

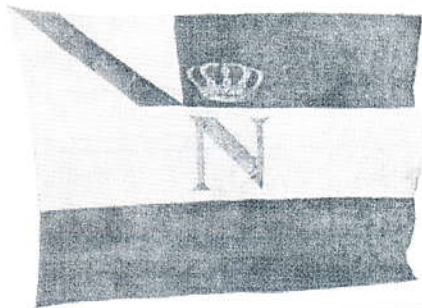

Fig. 5. Napoleons personlige orlogsflag. 130 x 100 cm. (Musée de l'Empéri, Salon-de-Provence.)

sammen med Gardemarinens matroser udgjorde flådens mandskab, ialt knap 130 mand.

Elbas orlogsflag

Elbas orlogsflag var i samme farver som nationalflaget, men horisontalt tredelt, karmoisinrødt med en hvid bjælke, idet den øverste del var brudt af et hvidt felt nærmest stangen med en rød diagonalstribе med tre gyldne bier. Efter traktatens artikel 4 var alle fremmede magter forpligtigede at respektere øens flag.

Napoleon førte sit personlige skibsflag. Det var udformet som det ovenfor beskrevne orlogsflag, men havde desuden i midten et kronet N i guld (se Fig. 5). Flaget vejede altid, når kejseren var til søs i sin chalup eller ombord på brikken l'Inconstant, for sidste gang den 1. marts 1815, da han vendte tilbage til Frankrig. Det blev i mange år bevaret på Elba, men blev senere erhvervet af Jean Brunon og kan nu ses på Musée de l'Empéri, Salon-de-Provence¹⁵.

Uniformering

Gardemarinerne på Elba var uniformeret som da de forlod Frankrig, blot aflagde de den trikolore kokarde, som udskiftedes med elbakokarden.

Uniformen havde i hovedtræk-kene været den samme i de første år efter korpsets oprettelse den 17. september 1803. De væsentligste ændringer fra reorganisationen i 1809 var chakoten, som blev højere og bredere, med fastmonteret skygge og kokarden fæstet på venstre side. Dolmanen, som med et maritimt udtryk i reglementet kaldtes en paletot (stortrøje), fik i 1809 fem rækker knapper. De ungarske knuder (nœud hongrois) på pantalons til galla blev forenklet og beslaget på patrontasken blev ændret fra et anket til en kronet ørn med anker.

Det må antages at uniformerne båret på Elba svarede til dem, der kendes fra perioden 1813-14. Lucien Rousselot angiver, at korpsets arkiv i krigsministeriet ikke indeholder dokumenter af betydning efter 1810. Der findes heller ingen samtidige billeder af Gardemarinene under eksilet. Det væsentligste kilde-materiale er fra en tidligere periode, og det drejer sig især om følgende: Hoffman (ca. 1804), Henschel (ca. 1807), Weiland (ca. 1807, uændret i 1812 udgaven), Zimmermann (ca. 1807), det såkaldte major Otto von Baden (eller Kolb) manuskript (ca. 1807), Suhrs *Hamburger Manuskript* (ca. 1807), Berka (ca. 1809), Martinet (ca. 1807 og den senere udgave fra ca. 1811) samt Valmonts manuskript i Bibliothèque Nationale i Paris. Af senere ikonografi skal især nævnes kunstnerne Lami, Vernet, Raffet, V. Adam og Bellangé, samt værkerne af Donoyer de Noirmont & de Marbot *Costumes Militaires Français* (1813-54), Marco Saint-Hilaire *Garde Impériale* (1847), Lienhart & Humbert

Uniformes de l'Armée Française (1897-1906), Fallouss *Garde Impériale* (1901), Malibrans *Guide* (1904) og ikke mindst Rousselots plancheserie *L'Armée Française* (ca. 1943-68).

Gardemarinens officerer bar korpsets uniform, ikke som fejlagtigt vist på nogle billeder sooffi-cersuniformen med tilføjelse af gardens skuldersnore (aiguilletter). På grundlag af en tegning i bind IV af Valmonts manuskript af en lieutenant de vaisseau fra 1810, har Rousselot tegnet det her viste billede (Fig. 6 a). Formodentligt har Taillade båret en lignende uniform, med undtagelse af, at kokarden var af Elbamodellen, og at han på dette tidspunkt ikke havde æreslegionens kors.

Uniformen bestod af en sort trekantet hat med kokarde og rød fjer; agraf, snore (passants) og kvast i guld. Mørkeblå kjole i husarofficersnit med gule knapper præget med en kronet ørn, gul besætning og gardens skuldersnore (aiguilletter) over højre skulder samt epauletter efter graden.

Fig. 6. Officer 1810-14, matros i daglig uniform 1812-14, matros i gallauniform 1811-14. (Efter Rousselot.)

Fig. 7. Officer efter Suhr.

På det viste billede her en lieutenant de vaisseau med en epaulet og en contrepaulet i guld. Ærmeopslag var spidse med guldkant og skødeopslag påsat guldkanker; hvidt halsbind; rød vest med guldtresser; sort guldkantet bælte med præget spænde i guld metal; blå pantalons med besætning og galoner i

guld. Sorte husarstøvler med kvast, besætning og sporer i guld (officererne var i princippet beredne, dog næppe på Elba, hvor der var mangel på heste). Der findes ingen billeder, der viser officerer med ringkrave (hausse-col), men der eksisterer imidlertid et eksemplar med en kronet ørn og anker i Musée de l'Armée i Paris.

Officerssabeln var 87 cm lang med skede i sort læder og forgyldt mundblik, mellembånd, dubsko og greb (andre modeller havde metalskede); klingen med indgravning corps des marins; sort sabelgehæng i læder med to bæreringe, felttegn med guldkvast med rem af guldtresse.

Til daglig tjeneste og feltbrug bar officererne en blå toradet kjole (surtout), som Suhr har gengivet fra omkring 1807 (se Fig. 7). Det må formodes, at denne enkle uniform er blevet bevaret til slutningen af kejserdømmet, idet kjolen dog efterhånden blev længere og forsynet med ni knapper. Den trekantede hat med kokarde var besat med agraf og enkelte snore i guld, men uden fjer og kvaster. Sort halsbind, epauletter samt gardens skuldersnore (aiguillettes) i guld, spidse ærmeopslag med guldkant og skødeopslag med guldkanker. Hvid vest, sort guldkantet bælte med gult spænde; overbukser (surculotte) med guldknapper og sorte støvler.

Medens oplysninger om officersuniformen er sparsomme, så er matrosernes uniform veldokumenteret. En af grundene er, at ved korpsets nedlæggelse fik en del underofficerer og menigt mandskab tilladelse ved hjemsendelsen at medtage deres dolman, trausser (bukser), kappe, chakot og fouragehue. Med stolthed har de gemt disse genstande som klenodier, og en del findes derfor stadig bevaret og kan studeres, bl.a. i Musée de l'Armée og Musée de l'Empéri (se Fig. 9 og 10).

Uniformen er her illustreret med Rousselots tegning (Fig. 6c) og Martinets stik (Fig. 8). Den bestod af en chakot model 1808-9, som gennem årene gradvis var blevet bredere og højere, med aurore¹⁶ (brandgul, vist i nuancer fra gul til orange) tresse og behæng (kordons med spejl), gult skilt i udstandset kobber med en kronet ørn og anker og med kokarde i højre side. Nogle billeder viser kokarden anbragt foran som før 1808. Men det er ikke i overensstemmelse med eksisterende chakoter fra denne periode, som findes f.eks. i Musée de l'Empéri. Til gallabrug anlagdes en høj, rød fjer, til daglig brug en rød (muligvis orangefarvet) pompon; desuden kunne chakoten overtrækkes

Fig. 9. Uniform, der har tilhørt matros Antoine Louis Leroux, som fulgte Napoleon til Elba (Fotografi i La Sabretache, 1908, no. 192.).

med sort voksdug. Sort halsbind; blå dolman (paletot) (se Fig 9) med aurora kantninger, 15 vandrette aurora galoner hver med fem flade gule knapper, røde ærmeopslag med aurore kantning, contrepauletter med 13 led i guld metal; rød vest med aurore galoner og tre rækker med 15 små knapper. Sort krydsbandoler, på sabelbandoleret var påsat et skilt med kronet ørn i kobber. Sort patrontaske af

Fig. 10. Daglig uniform båret af en matros. Dolman og sabel. (Musée de l'Empéri.)

model 1811 med "spids-klammeformet" låg, hvorpå var sat en kronet ørn og anker i guld metal. På bandoleret var et anker i guld metal. Blå benklæder med aurore stribe og besætning, hertil sorte støvler. Blå kappe og brunt tornyster. Sabeln¹⁷ (se ill. 9 og 10) var af en særlig model fra 1806, ca.

Fig. 8. Matros fra Gardemarinene efter Martinet.

Da den franske regering nægtede at betale den årlige apanage på to millioner francs, som var fastlagt i traktaten, voksede den lille stats finansielle problemer, og Napoleon så sig tvunget til at nedskære hærens udgifter. Således reduceredes i 1815 lønningerne og Bataillon Napoléon blev nedskåret fra seks til fire kompagnier. For at spare civile lønninger fik Gardemarinene til opgave at bemane postbådene *l'Abeille* og *la Mouche* hver med en underofficer og fem matroser. Den vigtigste forbindelse med fastlandet var imidlertid brikken *l'Inconstant*, men i januar 1815 kom den ind i en kraftig storm, og det endte med, at Taillade satte den på grund i Bagnajavigen.

Matroserne fra Gardemarinene kom imidlertid til hjælp og fik bjerget

mandskabet i land. General Drouet lod anstille et søforhør, som resulterede i, at premierløjtnant Taillade blev frataget sin kommando på grund af dårligt sømandskab. Napoleon lod ham dog beholde posten som Gardemarinens kommandant. En tidligere overlods Chautard blev kaptajn på *l'Inconstant* omend hans kundskaber var små, men søkyndige officerer var en mangelvare på Elba.

Tilbage rejsen til Frankrig

Det er ikke stedet her at behandle Napoleons bevæggrunde til at forlade Elba; formodentligt tog han denne beslutning i al hemmelighed i natten mellem den 15. og 16. februar 1815. Skibene blev klargjort og provianteret, og kister med geværer

90 cm lang, med sort skede med beslag og greb i messing, klingens med indgravering Garde Impériale; sort sabelgehæng i læder med to bæringer, guldkvast med rem af guldtræse. Gevær af marinemodel An IX¹, 1,415 m langt. Som vist i Rousselots tegning (Fig. 6 b) og efter en bevaret uniform (Fig. 10) havde matroserne til daglig brug og i felten en blå dolman med to rækker af 8 knapper, og kun smykket med en aurore kantning på krave og ærmeopslag; trusser uden besætning og sko med hvide eller sorte gamacher. Blå fouragerhue med galoner, kvast og anker i guld. Underofficerenes gradtegn var de samme som for garde-kavalleriet.

Gardemarinene på Elba

Som angivet var styrken ankommet til Elba den 27. maj 1814, men den første tid på øen gik med at organisere flåden og hvervning af søfolk. For at spare på uniformen fik mandskabet stråhatte og nankingstøj til kaserne- og arbejdsbrug. I Poerta-Nueva etableredes et artilleri- og marinedepot og nogle matroser detacheredes til minerne ved Rio Marina for sammen med en deling grenaderer at blive trænet som sapører. Gardemarinene deltog formodentligt ikke i de daglige parader i hovedstaden, som var et minde om gardens storhedstid i Tuilerierne. Dens hovedopgave var at bemane kejserens chalup Usher, som Napoleon ofte benyttede til kortere inspektionsrejser, samt at gøre tjeneste på brikken *l'Inconstant*, når han var ombord; da var matroserne i fuld uniform, og det kejserlige orlogsflag vejede på fartøjet. Ved sådanne lejligheder underholdt han sig gerne med mandskabet og spurgte til deres familie og velbefindende. Han befalede også sine ledsagere, der stod med blottet hoved i hans nærværelse, at de skulle tage hatten på igen, thi som han sagde: "her er vi jo på feltfod!"

I maj 1814 sejlede Napoleon, ledsaget af sin stab og Gardemarinene med depechebåden *Caroline* til den lille ubeboede ø Pianosa 13 km fra Elba, som han besøgte. Den næste måned udsendtes et ekspeditionskorps for at "erobre" øen og befæste den, men i dette foretagende synes Gardemarinene ikke at have deltaget på anden måde.

og ammunition bragtes ombord. Den 20. februar fik Bataillon Napoléon udleveret nye uniformer, hvilket formodentligt også var tilfældet med Gardemarinens matroser. Desuden fik soldaterne to par sko per mand, thi det var en lang march, der forestod dem til Paris, og i de følgende dage udleveredes rigelig ammunition.

Den 26. februar slog afskedens time; tropperne blev indskibet, og Napoleon tog afsked med Nationalgardens chef Lapi, som var udnævnt til guvernør, medens Elbas ledende mænd og befolkningen flokkedes på kajen. Fra skibene lød Marseillaisens toner, istemt af både soldater og de mange mennesker på land, og sluttede med et Vive Napoléon! Gardemarinens matroser roede kejseren ud til *l'Inconstant* (Fig. 11), og omkring

midnatstid gled skibene stille ud af bugten mod et mål kun kendt af få.

Hele ekspeditionens styrke var på henvend 1.200 mand¹ fordelt over fem skibe: *l'Inconstant* med kejseren, staben og en stor del af Gardegrenaderbataillon Napoleon, medens resten af grenadererne var ombord i *l'Etoile*; den polske Escadron Napoleon var på *Saint-Esprit*, et handelsskib som var blevet beslaglagt. Gardemarinene, gendarmene og nogle af soldaterne fra den Korsikanske Bataillon indskibedes på *Caroline* og resten af tropperne og civilstaben på *Saint-Joseph*.

Rejsen forløb uden at ekspeditionen blev robet, selv om den undervejs traf på den franske orlogsbrig *Zephyr*, som dog ikke anede uråd. Napoleon havde skrevet tre proklamationer, som han bekendtgjorde for soldaterne, og erklærede: "Jeg

og under hurraråb kastede alle elbakokarden i havet og erstattede den ligeledes med den franske kokarde; samtidig satte *l'Inconstant* trikoloren i stedet for elbaflaget. Klokken fem aften steg kejseren ledsaget af Bertrand i en jolle og blev roet ind til kysten, hvor soldaterne mødte ham med råbtet Vive l'Empereur!

Gardemarinene fulgte Napoleon tilbage til Paris, hvor han under jubel indtraf den 20. marts 1815. Gardemarinene blev straks genoprettet og reorganiseret pr. 8. april; dog først med dekretet af 19. maj fastlagdes Gardemarinens forhold. Équipagen kom til at bestå af omkring 100 mand, hvortil der senere sluttede sig yderligere mandskab, så styrken nåede op på 152 mand. Taillade blev dens chef og udnævntes til fregatkaptajn (capitaine de frégate).

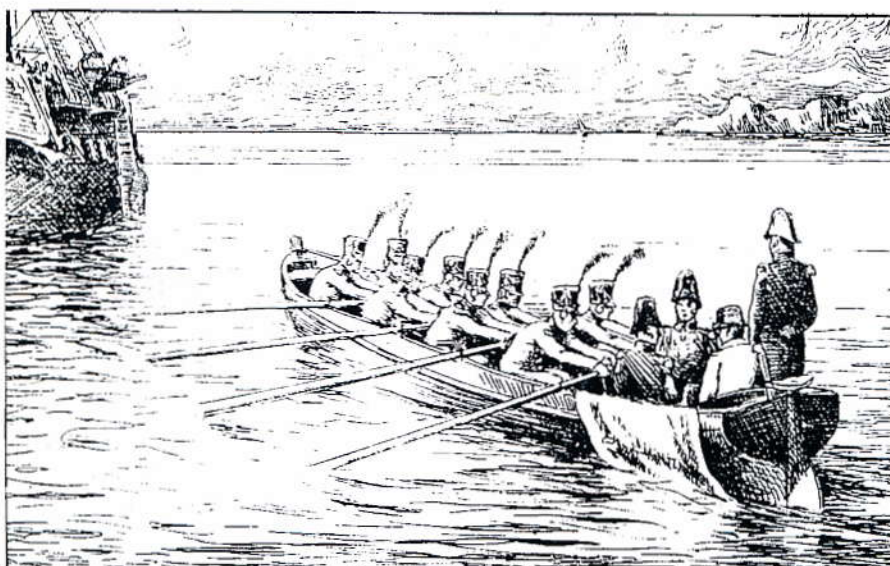

Fig. 11. Napoleon i sin chalup (Tegning af G. Amoretti.).

vil nå tilbage til Paris uden at behøve at løse ét eneste skud"! Det fortælles, at skipperen Chautard kom på forkert kurs, og at Taillade igen fik overladt kommandoen over skibet. Stor var glæden, da man kunne skimte Alperne, og Napoleon var så tilfreds, at han udnævnte både Taillade og Chautard til riddere af æreslegionen. Samtidigt lod han bekendtgøre, at alle ikke dekorerede officerer og soldater, der havde fulgt ham til Elba og som havde gjort mindst fire års tjeneste, ligeledes ville få korset². Begejstringen var stor, og et signalfag blev skåret i stykker så soldaterne kunne smykke sig med det røde bånd, indtil korset formelt kunne uddeles.

Den 1. marts ved solopgang nåede flotillen den franske kyst og styrede mod Golf Juan. Da trådte Napoleon op på dækket med den trikolor kokarde i hatten

Ved Waterloo kæmpede Gardemarinene tappert og led svære tab, og efter tilbagetoget var der blot én officer, 56 underofficerer og matroser tilbage ved appellen den 24. juni. Taillade og 94 andre gardemarinere var faldne eller savnede.

Efter Ludvig XVIII's tilbagevenden blev korpset endeligt nedlagt ved dekret af 10. august 1815, men i Paris på Panthéon's æresfrise er afbilledet en laurbærkranset gardemarin, som et symbol på den hæder Frankrig skylder korpset.

BIBLIOGRAFI

Artiklen bygger hovedsagligt på materiale i museer og de nedenfor angivne publikationer. Værker, der kun lejlighedsvis er citerede, findes omtalt under noter med fuldstændige bibliografiske angivelser. Paul Bartel: *Napoléon à l'île d'Elbe*. (Paris 1947)

Pierre Charrié: *Drapeaux et étendards de la Revolution et l'Empire*. (Paris 1882)

Correspondance générale de Napoléon, Vol.1-32. (Paris 1858-70)

L. Fallou: *La Garde Impériale*. (Paris 1901)

Paul Gruyer: *Napoléon. Roi de l'île d'Elbe*. (Paris 1936)

Etienne Laborde: *Napoléon et sa Garde*. (Paris 1840).

Henry Lachouque: *Napoléon et la Garde Impériale*. (Paris 1959)

Dr. Lienhart et René Humbert: *Les Uniformes de l'Armée Française de 1690 à 1894*. Bd. 1. (Leipzig 1897)

Dr. Lomier: *Le Bataillon des Marins de la Garde, 1803-15*. (Paris 1905)

H. Malibran: *Guide de l'usage des artistes et des costumiers*. (Paris 1904); Album du Guide. (Paris 1907)

E. Marco de Saint-Hilaire: *Geschichte der Kaiser-Garde*. (Leipzig 1848). Også i fransk udgave fra 1847

André Pons de l'Hérault: *Souvenirs et anecdotes de l'île d'Elbe*. (Paris 1897)

Lucien Rousselot: *L'Armée Française*, planche nr. 32 og 33. (Paris 1943)

La Sabretache, *Revue militaire rétrospective*. Nr. 192. (Paris 1908)

Karl Schmidt: *Napoleon på Elba*. (København 1909)

NOTER

¹. Tallene varierer efter forskellige kilder. Det kan skyldes at nogle soldater tilknyttede sig styrken undervejs eller ved ankomsten til Elba. Ovenstående er baseret på nyere arkivstudier af Henry Lachouque (p. 763) som også giver navne på officererne (p.929-930). De i parentes angivne tal er de tidligere oplyst af Karl Schmidt (p. 99). Der kendes andre ubetydelige varianter, som dog ikke har nogen større betydning.

². Den 20. april 1814. Denne begivenhed er vel kendt fra Horace Vernets maleri og talrige andre billeder. Gardemarin-kompagniet (340 mand) deltog imidlertid ikke deri, da det den 13. april var afmarcheret til Le Havre for efter kongelig resolution at blive nedlagt pr. 30. juni 1814.

³. Elba med 12.000 indbyggere var efter traktaten (artikel 3) blevet et suverænt fyrstendømme (nogen betegnede det som et kongedømme), men samtidigt havde Napoleon beholdt sin rang og titlen som kejser (artikel 2).

⁴. Beskrevet af et øjenvidne, Pons de l'Hérault (*Souvenirs*, p. 13). For Napoleons påklædning, se også min artikel i *CHAKOTEN* Nr. 1, 1997.

⁵. Senere blev flag, faner og kokarder fremstillet i Neapel.

⁶. Muligvis fæstnede de polske cheval-légers malteserkorset (i sølv, ca. 55 cm i diameter) over elbakokarden, som de tidligere havde gjort det over den franske kokarde.

⁷. Se f.eks. kaptajn Jobits erindringer eller Fallou, p. 350.

⁸. En tegning af ørnen findes i Fallou, (p. 116); Pierre Charrié har i 1982 oplyst, at den nu er i en privat samling., antageligvis i Napoleonmuseet i Monaco. (Se min artikel i *CHAKOTEN* Nr. 2. 1998, p. 43).

⁹. 14 officerer fra dette regiment sluttede sig til Napoleon og forblev på øen. Det 35. lette Regiment havde tidligere været et strafferegiment og bar indtil 20. september 1812 navnet 1. Régiment de la Méditerranée.

¹⁰. Garden ankom først til Elba den 25. maj 1814.

¹¹. Omend ikke færdig, beboet af Napoleon fra 21. maj 1814. Til trods for navnet kan bygningen næppe kaldes et "slot". Bygningen er idag et museum, som er et besøg værd og indeholder en del af det originale indbo.

¹². Se fortegnelsen i Lomier, p. 430. Bemærk, at efter 1811 havde underofficerer i Gardemarinene både maritime og landmilitære gradsbetegnelser.

¹³. En felouque er et middelhavsfartøj med to foroverhældende master og latinersejl.

¹⁴. En chebec er et tremasters middelhavsfartøj med latinersejl, også brugt som krigsskib.

¹⁵. Først beskrevet af Jean Brunon i *Revue des Études Napoléoniennes*, september 1931.

¹⁶. Ofte omtalt som aurore (brandgul), dog i reglementet fra 1803 som jaune (gul).

¹⁷. En detaljeret beskrivelse findes i *Tradition Magazine*, Nr. 89, Paris 1994.

¹⁸. Indført i Gardemarinene 1810, men der var muligvis endnu geværer i brug af Konsulargårdens infanterimodel.

¹⁹. I alt 1.500 mand (militære, søfolk og civile) ifølge *Correspondance générale de Napoléon*, bind XXXI, nr. 36.

²⁰. Foruden Taillade modtog 16 underofficerer og matroser fra Gardemarinene æreslegionens kors. Se dokumentet i Lomier, p. 434-5.

Siden sidst

5. april 2001

Slaget på Rheden

Vi var inviteret til deltagelse i et fællesmøde, som Våbenhistorisk Selskab afholdt sammen med Ordenshistorisk Selskab, om ovennævnte emne. Til beskuelse var der fremlagt mange våben, som havde tilhørt forskellige søofficerer, der havde deltaget i selve slaget. Ligeledes blev der fortalt om de forskellige medaljer, som senere blev uddelt, for adskillige deltageres vedkommende dog først op til 30 år efter slaget.

Der var fremmødte ca. 50 deltagere, men meget få fra Chakoten. Mødet blev afholdt i de forholdsvis snævre lokaler i stueetagen, hvilket afstedkom dårlige muligheder for at høre de tre foredragsholderes indlæg. Desværre var der intet rigtigt indlæg om selve slaget, det måtte vi vente med at høre om til 2. maj ved vores eget møde på Orlogsmuseet. Efter mødet var der mulighed for at købe en øl i baren, så skal man vurdere mødet, så er det ikke på niveau, som når vi har møder i Chakoten. MCF

7. april 2001

Børs, anvisningssalg og generalforsamling

af M.C. Friis

Denne solbeskinnede lørdag var der ankommet ca. 40 medlemmer, som først så på de forskellige figurer, bøger, postkort, tryk og andre interessante sager, som medlemmer havde fremlagt til den såkaldte Børs. Der var endda kommet et af vore medlemmer fra Helsingborg med en ret interessant samling af tinfigurer, bl.a. en gruppe "Lilli Marleen", med lanterne, port og det hele.

Herefter blev der gjort klar til det averterede anvisningssalg, som med sædvanlig myndighed og mange morsomme bemærkninger blev styret af Ole Thureholm.

Jfr. den udsendte liste var det næsten udelukkende bøger (Osprey), samt 4 sæt cigaretkort med uniformer på, som kom under hammeren. Der var flere af medlemmerne som kom hjem med godt "fyld" til bogreolerne, og interessant var det at se, at langt størstedelen af bøgerne gik til priser langt over den annoncerede mindstepris, eller måske er bøgernes mindstepris sat for lavt.

F.eks. Indian Infantry gik for 95., mindstepris var 25., 30th Punjab kom helt op i 150., mindstepris 25., og et andet orientalsk regiments historie, The Gurka Rifles, nåede 110., mindstepris var 25.. Det engelske regiment, hvor danske konger har været æresoberster, The East Kent Regiment/ The Buffs nåede 90., mindstepris 25.. De to sidste anvisningssalg, har vist betydningen af, at man får ryddet op i "gemmerne", og får afleveret, overskydende eksemplarer af bøger eller figurer til bestyrelsen, så effekterne kan komme med på næste anvisningssalg, og komme andre til glæde og nytte.

Den næste "øvelse", som var programsat, var vor årlige generalforsamling. Peter Gjortler blev valgt som dirigent, Hans Chr. Wolter aflagde årsberetningen, der var udsendt med indkaldelsen.

Kastellet blev takket for gæstfriheden over for Selskabet, der nu har fundet en god base i den gamle fæstning. Til det positive hører også, at vi i 2000 har fået bevilget støtte fra Helen & Ejnar Bjørnows Fond til produktion af Chakoten, hvortil kommer, at flere uden for bestyrelsen yder værdifuld hjælp: Kaare Myltoft med hjemmeside, John Sjøberg og Svend Nielsen med små udstillinger, Jørgen Biering med figurmodellering og Søren Juul med medlemsregistrering. Til det mindre positive hører, at bestyrelsen fortsat fungerer som redaktion, indtil en ny redaktør og en ny opsætter er fundet.

P. Steen Jacobsen aflagde årets regnskab samt forelagde budget for 2001, ligeledes fremsendt forud for generalforsamlingen. Regnskab-bet blev godkendt og vedtaget, og det besluttedes at fortsætte med uændret kontingent. Til bestyrelsen genvalgtes Hans Christian Wolter som præsident, og som medlemmer og suppleanter genvalgtes Søren Henriksen, P. Steen Jacobsen, Jørgen Larsen, T. Snorrason, Ole Thureholm og Aksel Willumsen. Som revisor og revisor-suppleant genvalgtes Henning Bjerg Karstensen og Lasse Arnold. Det var en yderst fredelig generalforsamling, afholdt i den bedste venskabelige atmosfære.

K Ø B S A L G B Y T T E	ORDNER	COLLECTOR	
	MEDALJER		
	EMBLEMER		
	MILITÆRE &		
	CIVILE		
	UNIFORMS- EFFEKTER		
ØSTERBROGADE 112 2100 KØBENHAVN Ø TELEFON 31 38 35 44			

SVENSKES DANSKE KANONER

Af Lars Lindeberg

"Dansk 6 pds. kuglekanon, prøvepjecce til system 1834, vær's go'!"

Fra en høj reol henter arkivaren et paprør med den guldne kanontegning, komplet med datoen 30. juli 1831 og signatur af systemets konstruktør, Jacob Scavenius Fibiger, og de øvrige medlemmer af Artilleriets Konstruktionskommission.

Arkivet på Åkers Styckebruk 70 km vest for Stockholm er et af de få, der er bevaret fra de gamle svenske kanonstøberier.

Det var her i Åker, hovedparten af det berømte danske systems godt 1000 pjecer blev støbt i årene 1834-51 – og i hvert fald samtlige 6 pds. kuglekanoner, hvoraf Chakoten nu har fået fremstillet en model.

Provepjecen blev støbt samme år, som tegningen blev godkendt. Den var 5 kg tungere end den endelige udgave, som senere blev støbt i i alt 194 eksemplarer.

Mærkeligt at sidde med den gamle tegning mellem hænderne i et støvet arkiv højt oppe i Sverige! Og at tænke på, at Åkers Styckebruk også tidligere forsynede Danmark med mange gode, svenske kanoner.

Europa Nostra-prisen

Åkers Styckebruk er et besøg værd.

Her ligger den gule herregård fra 1757 omgivet af en stor engelsk park med skyggefulde træer og kanaler – og i respektfuld afstand i halvkreds omkring parken arbejderne rækkehuse og værkets administrations- og andre bygninger.

Alt er nænsomt restaureret af den nuværende ejer, finansmanden Holger Hjelm, hvis indsats 1992 fortjent blev belønnet med Europa Nostra-prisen for det bedst bevarede 1700-tals jernværksmiljø i Sverige.

Af det gamle produktionsapparat er der ikke så meget tilbage. Men den imponerende dobbelte højovn fra 1795, hvor jernmalmen blev smeltet, står endnu. Ovnens er bygget af store, uregelmæssige granitblokke, omhyggeligt passet ind i hinanden og sammenholdt af svære jernankre.

Og uden for fabriksområdet kan man stadig finde spor af prøveskydningsbanen med den massive jordvold, der skulle opfange kuglerne til genbrug. Foruden forskellige pjecer fra værkets sortiment har man også bevaret en gammel kanontransportvogn.

Klods op ad det gamle værk ligger det nye Åkers moderne fabriksbygninger, hvor man i dag fremstiller stålvalser – så produktets form smager da stadig lidt af fugl!

Kanonerne

Da kanonproduktionen ophørte 1866, var det afslutningen på en knap 300 år lang epoke.

De første kanoner blev støbt i Åker i 1588, og der kom for alvor gang i produktionen under Sveriges stormagtstid i det følgende århundrede og begyndelsen af 1700-tallet, da Åker og de andre svenske kanonstøberier faktisk tegnede sig for omtrent halvdelen af den samlede europæiske produktion.

Åkers beliggenhed var ideel.

En å forsynede værket med drivkraft, først og fremmest til højovnens blæsebælg, og åen var så fuld af energi, at den også kunne drive en krudtmølle, som 1641 blev anlagt længere nede ad løbet – en virksomhed, der også i dag lever videre i bedste velgående som Åkers Krutbruk.

Ved åens udløb i Mälaren var der udskibningshavn og dermed mulighed for transport af de tunge produkter ad vandvejen til Stockholm eller videre ud i Øster-søen.

Råmaterialerne

De store – og meget smukke – skov- og bjergområder omkring jernværket, kaldet Åkers bergslag, var inden for bekvem afstand leveringsdygtig af alle de råmaterialer, der var brug for til kanonfremstillingen.

Her sviede man trækul til værkets højovn, og her brød man kalk – en nødvendig tilsats til smelteprocessen.

Og vigtigst: Her var rige forekomster af malm af en særlig svovlholdig art, der

gav et sejt og stærkt jern, fortrinligt egnet til netop kanoner.

Jernmalmen blev brudt i flere forskellige gruber i Åkers bergslag. Den vigtigste var Skottvångs grube, som nu er en slags frilandsmuseum med velbevarede gamle bygninger og maskineri.

Gruben var med sine 345 m en af Sveriges dybeste. Åren med jernmalm førte skråt ned i undergrunden, så efterhånden som man kom dybere og dybere ned, måtte man åbne nye skakte over gruben.

Vandet

I dag er skaktene store vandfyldte huller i terrænet – kun over den ene står skakttårnet endnu.

Lige fra starten var indsvivende grundvand et problem i gruben. Det blev

Den imponerende gamle højovn, der stadig er bevaret.

pumpet op gennem hule fyrretræstammer, og udboringen klarede man på stedet i en horisontal boremaskine, som også er bevaret. Stammen blev spændt fast på en slæde, og et par arbejdere pressede den ind mod boret, mens andre drejede boret rundt.

Drivkraften til pumpen i gruben klarede i starten med en hestemølle, men det var i længden ikke nok, så i slutningen af 1700-tallet byggede man gennem skoven en forbløffende anordning, en

så kaldt "stångång", som over en afstand af nogle kilometer fra det nærmeste vandløb overførte et vandhjul roterende bevægelse til et system af frem- og tilbagegående stænger.

Straffefangen

Åkers Styckebruk har været på mange forskellige hænder i årenes løb.

En af de mere farverige var Gustaf Kierman, som overtog værket 1752 – det var ham, der byggede den gule herregård, som stadig bebos af værkets ejer. Det var også ham, der grundlagde værkets arkiv.

Kierman var direktør for Ostindiska Kompaniet og en mægtig mand i datidens Sverige med masser af tillidshverv, bl.a. var han medlem af det indflydelsesrige "sekreta utskottet".

Men han lod sig friste til underslæb og blev 1766 idømt livstids fængsel på Karlstens fæstning i Marstrand, hvor han døde en måneds tid efter, at han var begyndt afsoningen.

Og straffefangen Kierman ligger såmænd begravet sammen med Sveriges store mænd i Riddarholmkyrkan i Stockholm, hvor han i sin velmagts dage havde købt en gravplads!

Storhedstiden

Hans efterfølger var en af Sveriges rigeste mænd, Joachim Daniel Wahrendorff, og med hans køb af værket 1772 indledtes Åkers storhedstid.

Wahrendorff fordoblede produktion og fik store eksportordrer fra Frankrig, Rusland, Portugal, Holland, de italienske småstater og barbareskstatene på Afrikas nordkyst. Og fra Danmark.

Han byggede det endnu bevarede "vårdshus", hvor han indkvarterede de udenlandske kontrolofficerer, der kom for at overvære prøveskydningerne, og hans kone og børn rejste i parken til hans ære et "tempel", som også står endnu.

Sønnen Anders, som overtog Åkers, da faderen døde 1803, blev adlet, og familien kunne herefter sætte et "von" foran familienavnet.

Selv om Sveriges krig med Rusland 1808-09 gav Åker store bestillinger, gik det dog ned ad bakke for værftet i hans tid, og da Anders blev tvunget til at give op på grund af en stadigt stigende gæld, overtog hans søn, Martin, ledelsen af virksomheden 1822.

Bagladekanonen

Martin von Wahren-dorff var diplomat – havde f. eks. været medlem af den svenske delegation ved Wienerkongressen.

Men han var også en dygtig forretningsmand, og ved at investere sin egen formue i værket og gennemføre gennemgribende rationaliseringer lykkedes det ham at bringe Åkers Styckebruk på fode igen.

Han udviklede nye produkter, først og fremmest valser, og han påtog sig store specialopgaver som f. eks. bygning af over 100 tons tunge jernbroer og støbning af et nyt tårn til Riddarholmskyrkan i Stockholm, efter at det gamle var brændt ned.

Der kom også gang i kanonproduktionen, og Martin von Wahren-dorff deltog selv aktivt i den artilleristiske udvikling.

Han konstruerede allerede 1840 en bagladekanon – og 1846 riflede han løbet, hvorved han opnåede større skudvidde og øget gennemslagskraft for projektilet.

Den Wahrendorffske riflede bagladekanon fik – i en let forbedret udgave – sin ilddåb foran Dybbølstillingens skanser i 1864.

Så den initiativrige og opfindsomme svensker, som havde hjulpet Danmark med det fremragende skytssystem 1834, der

Åkers mesterstykke, den berømte bagladekanon.

bestod sin ildprøve i Treårskrigen 1848-50, gav således nogle år senere også en hjælpende hånd til vor argeste fjende.

Martin von Wahren-dorff døde 1861 – få år før kanonproduktionen i Åker ophørte og afløstes af mere fredelige produkter som plove til landbruget og komfurer, ovne, pletter og pander til almindelige husholdninger.

Kilder

Gösta Hahr: *Åkers Styckebruk*, 1959.

Otto Blom: *Eldre Danske Metal og Jernstykker*, 1891.

Egon Eriksen: *Artilleri. Artikel i Tøjhusmuseets bog om Treårskrigen*, redigeret af J. Paulsen, 1948.

Egon Eriksen og Ole Frantzen: *Dansk Artilleri i Napoleonstiden*, 1988.

Lars Hoffmann og Jens Chr. Balling Jensen: *Bogen om Krudt*.

**Spændende bøger om 2. Verdenskrig - Militær - Krigshistorie -
Våben - Jagt - Lokalhistorie - Biografier - Erindringer o.s.v.
Bestil katalog på tlf. 98 95 42 05. Bedst mellem 18-21.**

Skrold Antikvariát

E-mail: skrold@post.tele.dk

Bautzen april 1945

Den sidste tyske sejr

af Michael Zilmer-Johns

April 1945

Tiden er inde til det sidste afgørende slag om Berlin.

Stalin har ganske vist lovet Eisenhower at betragte Berlin som sekundært mål og rette hovedstødet mod Dresden, men realiteten bliver en anden.

Da offensiven starter den 16. april er hele Zhukovs 1. Hviderussiske Front og det meste af Konievs 1. Ukrainske Front rettet direkte mod Berlin, medens kun 2. Polske Armé og 52. Russiske Armé angriber sydvest mod Dresden. I løbet af de første dage af offensiven lykkes det de to arméer at gennembryde de tyske linier vest for Neisse og rykke frem til byen Bautzen.

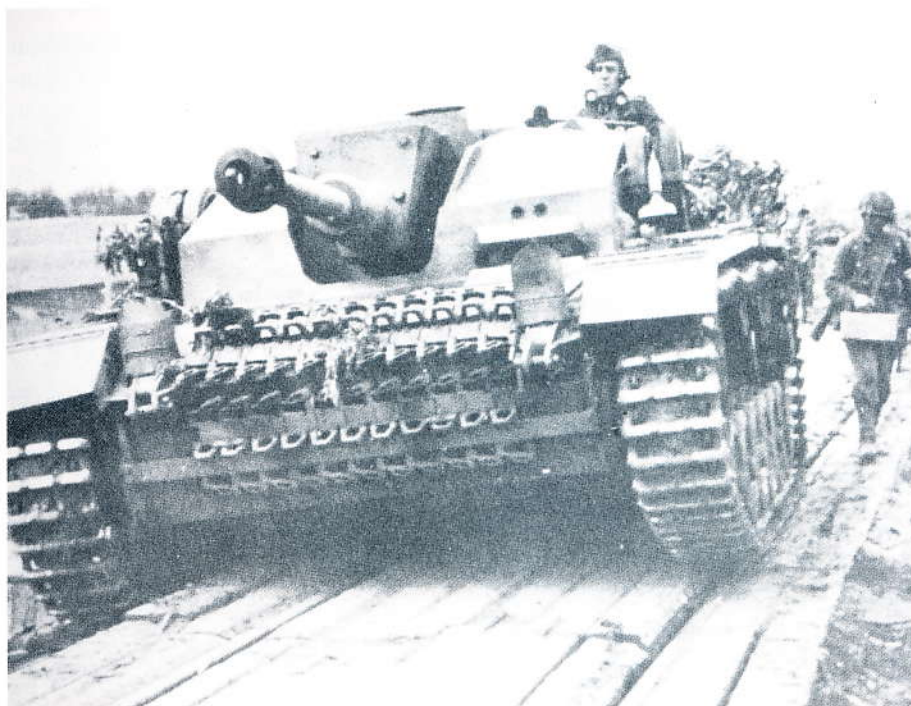
Byen er erklæret som fæstning og forsvars hårdnakket af Folkestormen og diverse alarmerheder (hastigt opstillede enheder af mandskab på orlov, forsyningspersonel eller lignende) under ledelse af den energiske Kampkommandant Hoepke. Fra tysk side forsøger 4. Panzer Armé at lukke gennembruddet med modangreb mod begge flanker. De indsatte reserver omfatter en stor del af de få resterende mobile enheder på Østfronten, bl.a. Panserdivisionerne „Hermann Göring“, „Brandenburg“, 10. SS og 20. Pz.

Den 19. april når enheder fra „Herman Göring“ frem til den lille by Mühlenhain. Hvis de kan gennembryde de polske stillinger, som forsvars af 25. Infanteriregiment, vil de fjendtlige arméer være omringet. Chefen for 4. Panzer Armé, General der Panzer Gräser, er fuld af optimisme og erklærer i sin dagsbefaling „Die Stunde der Rache ist gekommen“.

Dette var udgangssituationen, da Chakotens forårskrigsspil startede på to terrænborde i Tøjhusmuseet den 19. maj 2001.

Spillet Første dag

I centrum skulle russerne med 26. Garde Mekaniserede Brigade erobre Bautzen, medens jeg selv sammen med fire andre spillere med forskellige enheder fra 9. Polske Infanteridivision skulle standse det tyske modangreb ved Mühlenhain på det andet bord. De to dommere - Per Finsted og Søren Juul - havde som vanligt lagt et fantastisk stykke arbejde i at researche

grundlag, skrive styrkelister, sørge for terræn og figurer og de 1000 andre ting,

som er forudsætningen for et spændende og realistisk krigsspil.

Vi savner ikke hårde stoffer -

men vi savner hårdt, stof

Som det vel er de fleste af vore medlemmer bekendt, så har Chakoten en hjemmeside på internettet.

Et af de primære formål med denne side er at vise Selskabets ansigt ud ad til og beskrive vore aktiviteter.

Herudover skulle siden fungere som et forum for information om militærhistorie, krigsspil og figurer.

En vigtig ting for en hjemmeside er, at den til stadighed udvikles og fremstår dynamisk.

Til brug herfor savner vi **stof!!**

Er der nogen af Chakotens medlemmer, der ligger inde med materiale, som kan skønnes at have almen interesse for øvrige medlemmer og ligesindede uden for foreningen, så lad os få det.

Det eneste krav er, at materialet foreligger i elektronisk form (formatet er ikke så væsentligt, vi kan klare (næsten) alle formater).

Vi kan ikke påtage os at renskrive håndskrevne noter og ej heller at scanne tekster fra maskinskrivne koncepter.

Illustrationer til artiklerne kan vi dog godt hjælpe med til, så evt. billeder kan fremsendes på papir.

Materialet kan fremsendes til:

Kaare Myltoft,
Madvigs Alle 16,
1829 Frederiksberg C
E-post: kaarem@post1.tele.dk

Søren Juul,
Agnetevej 2,
2800 Kgs. Lyngby
E-post: s-juul@post1.tele.dk

Såfremt, der fremsendes billeder, som ønskes retur, så husk at angive afsender.

Med venlig hilsen
Kaare Myltoft & Søren Juul

Den første opgave var sammen med de øvrige russiske spillere at fordele reserverne på de to borde. Der var lidt diskussion om en raketkasterbataljon, som vi kun modvilligt overlod til våbenbrødrene i centrum, men fuld enighed om at Shturmovikeskadrillen og panserværnsafdelingen var mest nødvendige ved Münchenhain, hvor stærke tyske panserenheder var erkendt. Derefter skulle vi lægge taktik og disponere enhederne ved Münchenhain.

Regimentschefen (Alan Richter) stod for artilleri og øvrige støttevåben, medens vi andre hver førte en bataljon. Vores udgangsstilling var en rimeligt stærk forsvarsposition bag en jernbanedæmning på tværs af fronten. Hovedopgaven måtte klart være at forhindre et tysk gennembrud, og vi var enige om, at overkommandoens angrebsordre måtte fortolkes fleksibelt, så vi kunne nøjes med at starte med et ildoverfald, indtil der var bedre overblik over de tyske styrker og hensigter.

Mine tre kampvognseskadroner, som var udrustet med T 34/43 med den lidt effektive 76 mm. kanon, blev placeret i midten med en infanteribataljon på venstre flanke og de to resterende infanteribataljoner til højre. Tanken med at lægge tyngden til højre var at muliggøre et angreb frem i det relativt åbne terræn foran stillingen.

Også tyskerne startede ganske forsigtigt, men efter ½ time (to træk) rullede panseret frem. Tyngden lå som forventet

på vores venstre flanke, hvor 3. bataljon blev angrebet af 2 kompagnier med Panther og Pz. IV støttet af pansergrenaderer. På højre flanke skød en Kongetiger på alt, hvad der rørte sig. Vores artilleri blev desværre hurtigt observeret og nedkæmpet af en uhyggeligt præcis raketild fra Nebelwerfere, som blev ved med at plage os gennem hele slaget. Det tyske panser holdt sig indledningsvis på så lang afstand af vores T-34'ere, at granaterne fra 76 mm. kanonerne raslede af som småsten på en rustning, medens vi selv led slemt under deres ild. De tilkaldte Shturmovik fly gav et kortvarigt pusterum, men tog svære tab fra det fjendtlige luftværnsskyts.

Situationen blev mere og mere kritisk, og der var ikke andet for end at forsøge at lette presset på venstre flanke ved et modangreb med infanteribataljonerne på højre flanke. De to bataljonschefer var betænkelige og bad om at få udlagt røg for at dække fremrykningen. Men på grund af signalforvirring og den almindelige krisestemning i hovedkvarteret nåede røgen ikke frem. Resultatet blev, at 2. bataljon blev skudt i småstykker af en morderisk flankeild fra Münchenhain og kastet tilbage, medens 1. bataljon blev nedholdt i åbent terræn og senere måtte trække sig tilbage.

Den manglende artilleristøtte gav anledning til en del „kammeratlig kritik“ fra de to hårdt ramte bataljonschefer. Et lyspunkt var det til gengæld, at det lykkedes tapre patruljer med Molotov-

cocktails at tvinge de tyske kampvogne på venstre fløj tilbage, efter at pansergrenadererne var jaget på flugt med velrettet maskingeværild.

Anden dag

Næste morgen var selvtilliden derfor genoprettet, og chefen for 3. bataljon lovede at holde venstre fløj alene med støtte fra de få T-34, der ikke var blevet tvunget tilbage fra jernbanedæmningen.

Vi besluttede derfor at indsætte de friske reserver - en motoriseret bataljon og en selvkørende artilleriafdeling - under ledelse af Bo Nielsen - på højre flanke for at genoptage angrebet dér.

Det viste sig at være en overmodig og fatal beslutning.

Tyskerne kastede nye panserenheder ind i et voldsomt angreb på venstre flanke. Bl.a. dukkede et kompagni fra 10. SS Panserdivision op i erobrede Sherman kampvogne. Samtidig satte det berygtede flyver-es, Gruppenkommandeur Rudel (med 519 pansrede russiske køretøjer på samvittigheden), vores resterende kampvogne ud af spillet med sine JU-87 Stukas. Selv den tapreste polske/russiske infanteribataljon kan ikke i længden alene holde stand mod 4 kampvante tyske panserkompagnier med rigelig infanteri- og artilleristøtte.

Og lige efter frokost var gennembruddet en realitet, da den første Sherman rullede ind i vores bagland og gik i gang med at nedkæmpe de overraskede forsynings- og stabsenheder. Desperate forsøg på at lukke det gabende hul i fronten med reserven var dømt til at mislykkes, og under alle omstændigheder kørte de motoriserede enheder fast på et skovklædt bakkedrag.

Der var ikke andet at gøre end at håbe på, at våbenbrødrene i centrum havde klaret sig bedre. Det havde de ganske vist, men Bautzen var ikke erobret. Den tyske besætning havde forsvaret sig lige så hårdnakket som i virkeligheden, og et planlagt flankeangreb med panser, var blevet forsinket af Flak-batterier med 88 mm. kanoner. Bykamp havde endnu en gang vist sig at være et hårdt og langsommeligt slid for angriberen, som ikke har andre muligheder end at gå lige på med infanteriet, fordi selv det kraftigste artilleri ikke rigtig bider på enheder i stenbygninger.

Det samlede resultat af krigsspillet blev derfor - som i virkeligheden - krigens sidste tyske sejr, hvor 2. Polske og 52. Russiske Armé blev omringet og led voldsomme tab. Tyskerne kunne dog ikke følge succesen op, fordi panserdivision-

erne måtte trækkes ud af kampen og indsættes længere nordpå, hvor Busses 9. Armé vaklede under Konievs massive offensiv.

Vurdering

Spillet sluttede med en gennemgang af operationerne på de to borde. Medens polakkerne med en anden disposition af reserveerne og lidt mere held formentlig havde haft mulighed for at holde stillingen ved Münchenhain, var det nok mere tvivlsomt, om selv en mere aggressiv russisk foring ved Bautzen ville have givet mulighed for at løse opgaven inden for tidsrammen.

Command Decision-III reglerne havde igen vist sig i stand til at give en realistisk simulation af de komplicerede operationer under 2. verdenskrig med tidens mangfoldige og forskelligartede våbensystemer og samtidig et spændende og hurtigt løbende spil, hvor deltagerne blev holdt i ånde af dommerne og dermed også fik et vist indtryk af det beslutningspres, som officerer på begge sider af frontlinien var udsat for i april 1945. Den side af spillet blev dog aldrig værre, end at alle bevarede det gode humør. Erfarne spillere hjalp de mindre erfarne på begge sider af fronten, og alle var indstillet på at fortolke tvivlsspørgsmål ud fra ønsket om at skabe det mest realistiske forløb.

Situationens generalstab.

Her ses nogle af spillerne fra nordbordet. Man er ivrigt optaget af såvel hændelserne på bordet som konsultation af tabeller med forskellige spilledata.

Efter en varm, velfortjent tak til de to dommere og arrangører ledsaget af rungende klapsalver manglede kun oprydningen, der gav lejlighed til at beundre de anvendte figurer og modeller. Kvaliteten var generelt i top. Selv var jeg særlig imponeret af Martin Davidsens overdådige arsenal samt af en Folkestorm stormenhed, malet af Kaare Myltoft, hvor

hver enkelt figur var individualiseret og afspejlede blandingen af forhåndenværende udrustning og alle slags uniformer og civil beklædning. Alt i alt en spændende og inspirerende weekend, som skærpede interessen for at dykke ned i det omfattende historiske materiale om perioden og til at gå i gang med modeller og figurer.

BRASSEY's History of Uniforms Series

- ☐ Mexican - American War
- ☐ English Civil War
- ☐ Roman Army
- ☐ Barbarian Warriors
- ☐ Confederate Army
- ☐ Union Army
- ☐ Napoleon's Army
- ☐ Wellington's Army
- ☐ Master Modellers

All volumes in the series are illustrated by over 150 prints and paintings, including specially commissioned colour plates from leading military artists.

All are hardbacks, 297 x 210 mm. 144 pages

Pris pr. bind kr. 303,- inkl 25% moms
(de 8 første titler)

Pris for Master Modellers er kr. 319,- inkl 25% moms

Nyboder Boghandel

Store Kongensgade 114, DK-1264 København K
tlf 33 32 33 20 fax 33 32 33 62

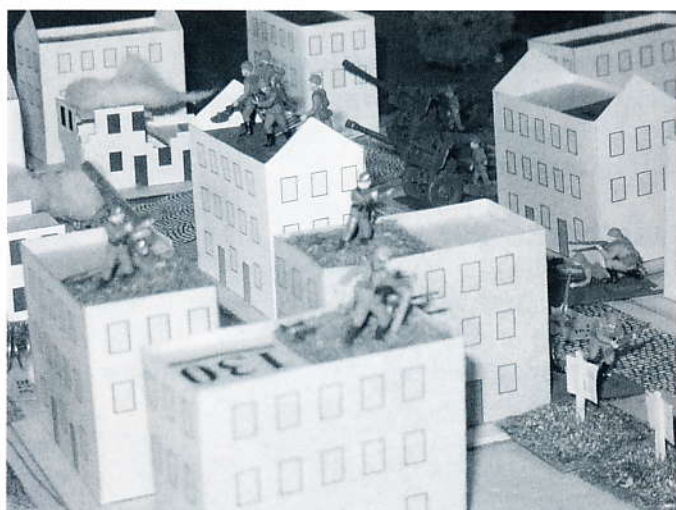
E-mail: nyboder@bogpost.dk
www.nyboderbog.dk

Billeder fra krigspillet Bautzen

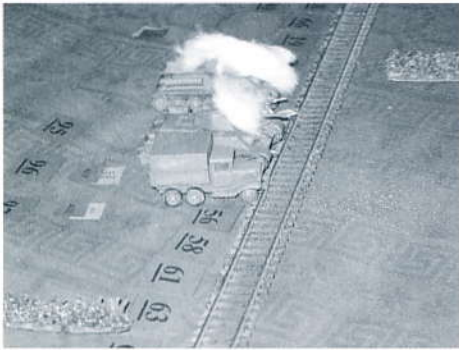
*Fra bord Nord. Bautzen – set fra vest – inden figurer mv. sættes på bordet.
Huse: Kaare Myltoft, Søren Juul og Per Finsted.*

*Fra bord Nord. Russisk infanteri og støttet af let feltartilleri
søger at trænge frem i Bautzen.
Figurer: Per Finsted.*

*Fra bord Centrum. Det tyske panser rykker frem syd for
Müchenhain.
Figurer: Martin Davidsen.*

Fra bord Centrum. En polsk kampvognseskadron udsættes for et voldsomt ildoverfald.

Nummerbrikkerne på bordet repræsenterer enheder, som endnu ikke er indset af fjenden.

Figurer: Martin Davidsen.

Fra bord Centrum. En polsk infanteribataljon indsættes i et tappert modangreb...

Fra bord Centrum. De tyske enheder har omgået Kodersdorf og nedkæmper den sidste rest af det polske forsvar.

Figurer: Martin Davidsen.

En scene fra forberedelserne til det russiske angreb på Bautzen - dele af en russisk infanteribataljon støttet af panser vinder fodfæste i udkanten af en by.

Siden sidst

Den romerske legionærs udrustning

Onsdag den 6. juni holdt Martin Davidsen endnu et af sine inspirerende og meget vidende foredrag, denne gang om den romerske legionærs udrustning og kamp-teknik fra perioden ca. 150 - 50 f.Kr..

Da Martin er ivrig reenactmentdeltager - også for denne periode -, havde han selvfølgelig også medbragt sin fulde replicaudrustning. Man ved faktisk ikke, hvor man skal begynde og ende, for der var faktisk så meget godt at se og høre den aften.

Selve udrustningen var en ny konstruktion, Lorica Segmenta, som romerne indførte i stedet for det tidligere ringpanser ved alle legioner efter nederlaget i Teutoburger Wald år 9 e.Kr., hvor som bekendt 3 legioner med 6 auxiliærkohorter, 3 auxiliæralen samt tros totalt udslettedes. Alt er nøje gennemtænkt for at give legionæren størst mulig beskyttelse og kampkraft, samtidig er udstyret konstrueret, således at det er let og behageligt at bære og arbejde i, en virkelig designmæssig genistreg.

Selve brystpanseret var lavet af lameller, som snøredes fortil (eneste minus - det var nødvendigt at have en kammerat til at hjælpe sig ved snoringen.) Skuldrene dækkedes ligeledes af store lameller. Hjelmen var udbanket i et stykke metal - i modsætning til de støbte hjelme, man gav lejetropper - og forsynet med mange finesser som ørebeskyttere (så legionæren stadig kunne høre kommandoer), særlige forstærkningsbøjler og nakkebeskytter.

Og hvor var den dog smuk, nærmest en fornem kunstgenstand. Benskiner blev ikke benyttet normalt, kun af højerestående officerer - eller hvis modstanderens kampform nødvendig-gjorde det.

Våbene bestod af et (forholdsvis) kort tveægget lige sværd og en dolk. Om den sidstnævnte det interessante, at man mener legionæren medførte hele sin rørlige formue som forskellige kostbare udsmykninger på denne dolks skede.

Herudover kastespydet, pilum, også en genial tingest, hvor man bevidst havde svækket den lange jernod, hvor den var fæstnet til spydskaftet. Resultatet var, at når pilum var kastet mod modstanderen, bøjede det automatisk ved landing og anden modstand som f.eks. et skjold. Altså kunne det ikke kastes tilbage, og ramte man et skjold var modstanderen

nedsaget til enten at slæbe rundt på pilum og skjold - eller kaste skjoldet.

Pilum betragtedes som så farlig, at den sjældent udleveredes til lejetropper.

Til yderligere beskyttelse havde legionæren sit store buede, firkantede skjold, en tung sag, som ikke blev båret i bøjet arm, hvilket heller ikke var meningen. I stedet hang det fint i lige arm og dækkede alt, hvad ikke hjelm og brystpanser tog sig af, buet så venstre side var dækket, når man gjorde udfald med højre. Tyngden gjorde også skjoldet velegnet som kampvåben, hvilket Martin personligt havde erfaret, når en modstander i kampens hede under reenactmentopvisninger gav ham "en upper-cut" - bevidst eller ubevidst - med skjoldranden. Enten gik man ud som et lys - eller var i det mindste godt groggy.

Kampformen var enkel, men effektiv og stramt disciplineret, hvilket modstan-derne sjældent var. Opstillingen var i geledder med afstand mellem hver manipel, og dette mellemrum dækkedes af de bagved stående. Først sendtes nogle ladninger pilae afsted. Legionærerne afventede derefter eller gik selv til angreb med de første manipel, medens de bagved stående kastede yderligere pilae ind i fjendens rækker. Nærkampene udførtes fra romernes side nærmest som en kødhak-kemaskine, ikke noget med at svinge sværd og store armbevægelser, næh skjoldet i hovedet på modstanderen og så stikke med sværdet i en stempellignende bevægelse. Når første geled blev trætte, byttedes med næste geled eller afdeling.

Udrustningen skulle legionæren selv betale, og da den var meget kostbar, fandt

Martin Davidsen med sin fantastisk smukke replicaudrustning.

Da Martin også er involveret i reenactment fra riddertiden, håber vi, at han

Ring og spørg!

13.00-17.30
10.00-12.30

Fig. 1.

Renoveret let bunker Model 37, A 140. Der blev bygget omkring 10.000 bunkers i denne størrelse. Bemærk periskop på toppen af bunkeren.

ne kampvogne af tjekkisk oprindelse. Det er heller ikke svært at gætte, hvorfra tyskerne fik panserspæringer, de solide panserkupler og det avancerede skyts til Atlantvolden....(!)

Det enorme tjekiske fæstningsbyggeri og den avancerede tekniske kunnen står som et vidnesbyrd om, at Tjekkioslovakiet i 1938 var den 10. rigeste nation i verden – noget som først tysk besættelse og senere over 40 års russisk planøkonomi effektivt skulle få ødelagt. Når man besøger Tjekkiet i dag og ser omfanget og kvaliteten af befæstningsanlæggene, kan man kun få dyb respekt for den ihærdighed hvormed det unge demokrati i 1930'erne som den første nation i Europa prøvede at imødegå truslen fra totalitære og truende stater.

Turbeskrivelse

I det følgende er nogle enkelte værkgrupper (her defineret som større anlæg med et dybt underjordisk gangsystem mellem de enkelte blokke) og bunkers/kasematter (enkeltværker uden gangsystem) beskrevet i en del af Tjekkiet, som både byder på værker af forskellig størrelse og konstruktion, og som ligger forholdsvis tæt på Danmark. De enkelte lokaliteter er udpeget ved hjælp af navn på nærmeste større by og afstand i luftlinie med angivelse af retning. Udover den tidligere omtalte "Denkschrift über die tschechoslowakische Landesbefestigung" bør man hjemmefra investere i gode kort over Tjekkiet, mindst 1:300.000. Specialkort (vandrekort) i stor skala kan købes lokalt for små midler. Udover kraftigt fodtøj (evt. gummistøvler) og en kraftig lygte, kan det anbefales at have varmt tøj med. Selv om sommeren er der **koldt** 40 meter under jorden.

Værkgruppe Barbi

Værkgruppen er beliggende ca. 8,3 km N for Trutnov. Ca. 10 min. gang fra P-pladsen. Barbi, der med sine 11 blokke skulle have været det største værkgruppe, blev kun delvist færdiggjort. Udover indgangsblok, to blokke med hver 3 stk. 10 cm kanoner i kasemat, to blokke med hver 2 stk. 10 cm kanoner i drejeligt pansret forsvindingsår, to blokke med hver en pansret 90 mm morter, var der planlagt fire infanteriblokke med maskingeværer, panserværnskanoner og dobbelte maskingeværer i drejelige pansertårne. Desværre blev kun undergrunden og én blok færdig i 1938, da tyskerne effektivt fik standset byggeriet. Museet er godt og velbesøgt og har talrige modeller af såvel enkeltblokke som hele værkgruppen samlet, hvilket giver et glimrende billede af ideen bag befæstningslinien og placeringen i terrænet. Modelspecialister vil fryde sig over veludførte (tænkte) scenerier, hvor de lette tjekiske bunkers sammen med tililende felthær nedkæmper tyske angrebskolonner.

Infanterikasemat

N-S 82 Brezinka

Bunkeren er beliggende ca. 2,5 km ESE for Nachod. Bunkeren er den bedst bevarede dobbelte infanterikasemat fra den tjekiske "Maginotlinie". I alt nåede at blive bygget 263 af denne type. Bunkeren er næsten fuldstændigt udrustet som i 1938. Rent inventarmæssigt kan efterfølgende bunker- og værkgruppebesøg skuffe, idet intet andet anlæg er så velrenoveret som Brezinka. Men med Brezinka i frisk erindring får man meget ud af at besøge næsten tomme og kun delvist færdiggjorte anlæg, idet opbygning, indretning, inventar og våbensystemer går igen overalt.

Værkgruppe Hanicka

Værkgruppen er beliggende ca. 6,9 km N for Kunvald. Der er ca. 30 min. gåtur i rask tempo fra P-pladsen til indgangsblokken. Værkgruppe Hanicka blev næsten færdiggjort i 1938. Der manglede kun at blive installeret de tårn- og kasematmonterede skytssystemer. Netop fordi Hanicka var så godt som færdigt, blev det indrettes

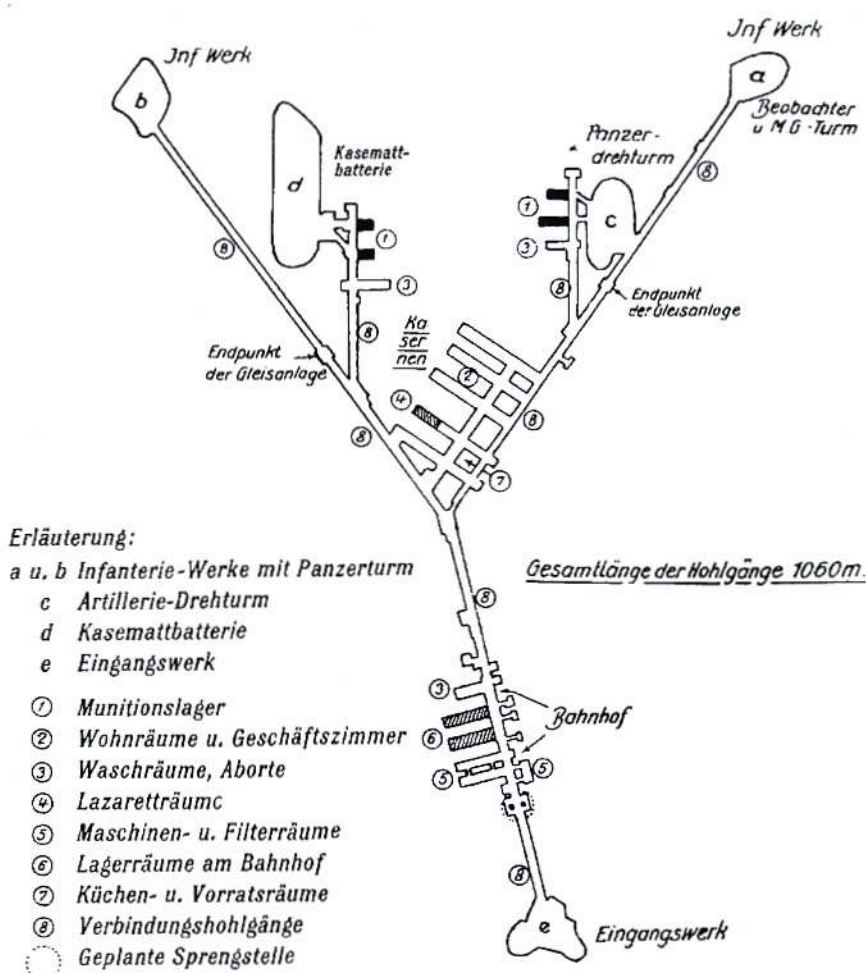

Fig. 4. Gangsystemet i Værkgruppe Berghöhe

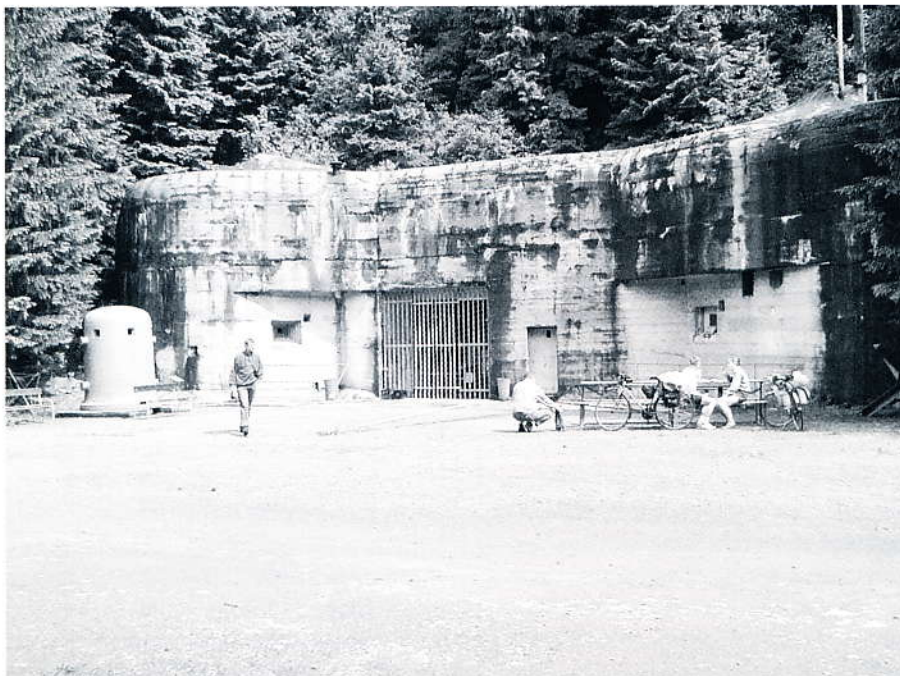

Fig. 3. Indgangsblok ved Bouda.

som atomsikker kommandobunker i kommunisttiden. Men med typisk kommunistisk sendrægtighed blev det først færdig i 1992, længe efter Berlinmurens fald. Værkgruppen omfatter indgangsblok, blok med 3 stk. 10 cm kanoner i kasemat, blok med 2 stk. 10 cm kanoner i drejeligt pansret forsvindings-tårn, og tre infanteriblokke med maskingeværer og panserværnskanoner.

Vi fik en udmærket rundvisning; der var kun os, en guide og en tolk. Om Hanicka kan tilføjes, at det drives af en frivillige "bunkertosseforening" der samles i fortet hver weekend. Vi fik rig lejlighed til at studere det besynderlige, men venligtsindede folkefærd, der myldrede ud af bygningerne ved indgangen: Mænd, kvinder og børn, alle i en-elleranden form for militærpåkledning. Mens fædrene satte fortet og gamle militærkøretøjer og kampvogne i stand, eksercerede andre med ungerne og konerne lavede mad.

Værkgruppe Bouda

Værkgruppen er beliggende ca. 7,5 km VSV for Králik. Her skal man være opmærksom på en ca. 45 min. anstrengende bjergvandring fra P-pladsen til indgangsblokken. Efter nogen ventetid fik vi en guidet tur på tjekkisk gennem det meste af værkguppen. Bl.a. så vi en artilleriblok der skulle have været udstyret med 2 stk. 10 cm kanoner, samt infanteriblok. Samlet omfatter værkguppen indgangsblok, blok med 2 stk. 10 cm kanoner i drejeligt pansret forsvindings-tårn, to infanteriblokke med maskin-

geværer, panserværnskanoner og dobbelte maskingeværer i drejelige pansertårne og en observationsblok. Det skal tilføjes, at guiden gjorde sig de mest utrolige anstrengelser for – efter at have afliret de indstuderede tjekkiske monologer – at gøre os begribeligt, hvad det var han lige havde fortalt. Det foregik på en blanding af tjekkisk, russisk, tysk, engelsk og meget store armbevægelser. (fig. 3.)

Om at rejse i Tjekkiet som militærturist

Forst og fremmest føler man sig aldrig utryk på samme måde, som man ofte kan

føle det i Polen. Tjekkerne er meget bevidst, at de hører til Vesteuropa, og de prøver at være høflige og korrekte. Prisniveauet hvad angår hoteller, bøger og de fleste dagligvarer er ca. 20% af danske priser. Faktisk skal der et godt helbred eller en meget dyr restaurant til, før man kan overkomme at spise og drikke for 100 dkr. Bøger er som tidligere beskrevet utroligt billige. Tilmed er der skrevet særdeles meget om de Tjekkiske befæstninger som følge af en genopblomstring af tjekkisk selvbevidsthed og national selvforståelse efter kommunismens fald. Man forstår ikke et kuk af det, der står i bøgerne, men billederne, tegningerne og årstallene kan man have stor fornøjelse af. Tilmed er der også ved at dukke udgivelser op på tysk og engelsk.

Værkgruppe Adam og Berghöhe

i Králik-området er stadig anvendt som højt prioriterede militære depoter. Selv om Tjekkiet nu er med i NATO, skal man ikke forvente vesteuropæisk blødsødenhed, hvis man er **for** nysgerrig. Man bør kun besigtige de lette bunkers og infanterikasematter (med behørig respekt for den private ejendomsret), samt de værkgupper der er skiltet som museum. Resten af værkgupperne bør man holde sig fra. (fig. 4.)

Modeller af bunkers

For første gang i min mere end 30-årige karriere som beton-freak, er jeg stødt på modeller af bunkers. Firmaet Samek Models tilbyder vellignende modeller af værkguppeblokke i skala 1:230 og

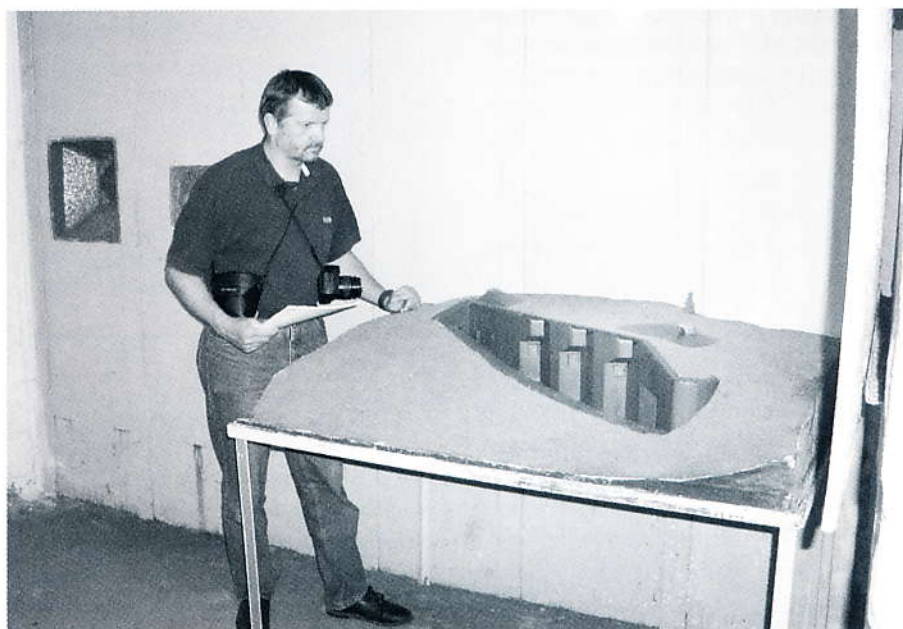

Fig. 2. Model på museum Barbi af tjekkisk artilleriblok med 3 stk. 10 cm kanoner. Artilleriblokken er magen til den franske blok der voldte amerikanerne så store kvaler i 1944.

modeller af den lette bunkerslinie i skala 1:144. Priserne er på et niveau, hvor man uden at ruinere sig, kan indkøbe bunkers til at opbygge et helt frontafsnit i sin baghave.

En tur til Tjekkiet?

Det lave prisniveau og den relativt korte afstand fra Danmark gør, at en fortur i bil en weekend til Tjekkiet nemt lader sig realisere indenfor et normalt hus-holdningsbudget. Tjekkiet kan for nogle fremstå som et u-land midt i Europa, men det vil ikke vare længe. Der er en enorm vilje til udvikling og om få år vil Tjekkiet igen være med i det gode europæiske selskab. Jeg kan på det varmeste anbefale en tur til Tjekkiet – især hvis man vil se på beton!

Siden sidst

På rejse i DDR

Ca. 20 medlemmer mødte op i nordre magasin til et lidt anderledes arrangement end vanligt, da aftenens emne handlede om et lille hjørne af den kolde krig. Peter Jepsen fortalte på levende måde om sine rejser i det tidligere DDR, som indkøber af forbrugsvarer til Danmark. Det blev til mange rejser rundt i landet, hvor han brugte øjne og kamera til at registrere militære installationer og andre nyttige oplysninger til gavn for vor egen militære efterretningstjeneste/Nato.

Blandt Peter Jepsens faste ikke teknologiske udstyr, når han var væk fra de gængse ruter, var en lille spade og toilet-papir, som han brugte som undskyldning, hvis han blev stoppet. Som et godt supplement til foredraget var der delt mapper ud, hvor tilhørerne kunne følge med i kort og andre beskrivelser af de ikke ufarlige ture. Flere medlemmer havde endvidere medbragt uniformer og bøger vedrørende emnet.

En interessant og spændende aften. Aftenen sluttede som sædvanlig af med smørrebrød og hyggesnak. AW

Siden sidst

På besøg hos Carl X Gustav i Brønshøj

Onsdag den 8 august besøgte vi Brønshøj Museum, som Lars Cramer Petersen har gjort til et virkeligt seværdigt museum på trods af små rumforhold. Ved en optimal og effektiv udnyttelse af tre små bunkers ved siden af det egentlige museum i den gamle rytterskole er skabt en virkelig seværdig udstilling over temaet Carl Xs feltlej 1658-1660. I den ene bunker er Cramers så charmerende dioramaer, som på bedste vis illustrerer tiden bedre end ord kan, den næste bunker rummer et ter-rænbord visende lejrens omfang, og der kunne også ses en videofilm om tiden.

Den tredje bunker rummer sågar et meget levende sceneri visende lejrlivet særdeles livagtigt gennem mannequiner i naturlig størrelse.

Carlstadudstillingen er særdeles historisk givende, ja bedre orienterende end hvad man ellers ser på større museer, idet Cramers idérigdom og skabende evner kombineret med brugen af alle medier udgør en fint samlet hele.

Museet kan på det varmeste anbefales, hvis man ikke allerede har været der, og det kan også genses med fornøjelse. TS

Chakotens bidrag til Kastellet's 337 års fødselsdag

Også Chakoten deltager på dagen ved i Den Gamle Varmecentral at vise *Miniaturemilitær i Kastellet* gennem forskellige aktiviteter fra foreningslivet. Der vil være krigsspil, figurbemaling, konvertering, vises støbning, en mindre udstilling af forskellige modelsoldater, reenactmentudstyr osv. Vort bidrag til fødselsdagen vil være åbent fra kl. 12.00 til 17.00. Vi håber flest mulige vil hjælpe til, idet der er brug for mange hænder for at få arrangementet til løbe rundt og afløse i de forskellige stande.

Mellem 13.00 og 16.00 er der også adgang til at se vor figurmontre i Kastellet's Historiske Samling ved Norgesporten.

Vi håber, at en sådan præsentationsdag for Chakoten kan blive en fast årlig begivenhed til glæde både for besøgende og udstillere.

Er du ikke allerede blevet "gang-pressed", men gerne vil give en hånd med, så meld dig endelig straks til H.C. Wolter, Violvej 36 Værløse, tlf. 4448 4342 eller Aksel Willumsen, Kongedybet 18, 2.th., 2300 Ø, tlf. 3254 0177.

Bagsiden 2001/1 viste følgende billeder:

øverst tv. Kongeligt approberet tegning af uniform for overjæger 1785. Rigsarkivet, kgl. resolution 556/1785.

øverst th. Kongeligt approberet tegning af uniform for auditorer 1791. Rigsarkivet, kgl. resolution 180/1791.

nederst tv. Kongeligt approberet tegning af uniform for officerer af Lollandske Infanteriregiment 1778. Officerernes kjoleskoder blev ikke ombukket medmindre de var til hest. Rigsarkivet, kgl. resolution 89/1778.

nederst th. Kongeligt approberet tegning af uniform for musketer 1789. På den nye uniform var de omklappede skoder forsvundet og i stedet var kjolen/trøjen fortil klappet op for nederen. Derudover var krave og ærmeopslag blevet forandret. På hovedet bærer soldaten den nye runde musketerhat. Krave, rabatter og ærmeopslag var som hidtil i regimentets kendingsfarve. Bemærk at sidehåret ikke længere er krøllet op, men afskåret. Hårpiskens beholdtes endnu til 1803. Rigsarkivet, kgl. resolution 137/1789. kendingsfarve. Bemærk at sidehåret ikke længere er krøllet op, men afskåret. Hårpiskens beholdtes endnu til 1803. Rigsarkivet, kgl. resolution 137/1789.

Åbent hus i Kuppet Søndag den 28. oktober

I anledning af Fæstningens 337 års fødselsdag inviterer Kuppet til Åbent Hus søndag den 28. oktober 2001.

0800	Batteriet Sixtus skyder flagskud fra Holmen. Flaghejsning af Kuppets store flag.
0810 - 1715	Kuppets cafeteria er åbent for publikum.
1000	Højmesse i Kuppetskirken.
1115	Batteriet på Prinsessens Bastion skyder "Dansk Løsen".
1115 - 1220	Tattoo og koncert på Kirkepladsen ved Prins Jørgens Garde, Vordingborg.
1115 - 1220	Vingerne svinger på den gamle Kuppetsmølle - hvis vinden vil. Møllen er åben for publikum.
1115 - 1600	Kuppets Cafeteria serverer "Kuppetsgryde" med tilbehør. Pris kr. 37,-
1115 - 1600	Det Kongelige Garnisonsbibliotek er åbent, og dér er der en montredstilling "Forsvarets Medaljer og Hæderstegn" at se nøjere på.
1115 - 1700	Kuppetsbaren samt baren i Hestestalden i Nordre Magasin er åben.
1115 - 1600	Hjemmeværnsdistrikt Ryvangen, Danske Soldaterforeningers Landsråd og Forsvarets Værnepligt og Rekruttering udstiller.
1200 - 1205	Vagtskifte ved Gl. Hovedvagt ved Kongeporten.
1200 - 1600	Livjægermuseet ved Kongeporten er åbent.
1200 - 1700	Chakoten viser "Miniaturemilitær i Kuppet" udstilling i Gl. Varmecentral.
1230 - 1345	Rundvisning i Kuppet. Mødested ved flagstangen.
1300 - 1345	Tattoo på Kirkepladsen med The Gordon Pepes and Drums.
1300 - 1600	Kuppets Historiske Samling ved Norgesporten er åbent.
1400 - 1445	Musik for messingblæsere og orgel i Kuppetskirken ved Slesvigske Musikkorps og organist Lasse Ewerlöf.
1415 - 1530	Rundvisning i Kuppet. Mødested ved flagstangen.
1515 - 1600	Koncert på Kirkepladsen ved Hjemmeværnets Musikkorps, København.
1615 - 1638	Tattoo på Kirkepladsen ved Hjemmeværnets Tambourkorps, København.
1639	Batteriet Sixtus skyder flagskud. Flagnedhaling.
1645 - 1715	Korkoncert i Kuppetskirken ved 1. Regiment, Danske Livregimentets Soldaterforening Sangkor.
1715	Tappenstregpatuljen, ved Hjemmeværnets Tambourkorps, København. Udgår fra Gl. Hovedvagt og går gennem Kuppets Hovedgade til Kongeporten, hvor der fra Nordre Porthus blæses retræte.

Medlemsmøder indtil årsskiftet

Onsdag den 3. oktober - kl. 19.30

Dansk fæstningsforsvar 1816 -1920

Museumsinspektør Jens Ole Christensen fortæller om små befæstninger i Danmark – deres formål og funktioner, ligesom der vil blive givet eksempler på den indretning og bestykning, der blev valgt for at løse de stillede opgaver. Se omtalen af det foredrag om centralfæstninger, som Jens Ole Christensen gav i Selskabet den 6. september 2000 og mød op til et garanteret godt foredrag.

Søndag den 28. oktober - kl. 12.00 - 17.00

Miniaturemilitær i Kastelet

Kastelet fejrer sin 337 års fødselsdag ved at holde åbent hus med et stort og omfangsrigt program, som er gengivet andet steds i dette blad. Også Chakoten deltager på dagen ved i Den Gamle Varmecentral at vise forskellige aktiviteter, såsom bemaling, konvertering, krigsspil, reenactment, figurer osv.

Onsdag den 7. november - kl. 19.30

Slaget ved Royan – en fransk sejr i 2. Verdenskrigs 12. time

Museumsinspektør Svend Erik Albrechtsen holder foredraget. Medlemmerne opfordres til at medtage figurer, modeller og bøger med relation til Vestfronten 1944-1945 – også fæstninger og maritime effekter er relevante.

Lørdag den 6. og søndag den 7. oktober

Weekendkrigsspil: Market Garden 1944

Et gammelt tema tages op i ny form. Der spilles et mindre weekend spil i Den Gamle Varmecentral baseret på dele af operation Market Garden. Det er 30. korps fremrykning mod Eindhoven, og nogle af de luftlandsætninger som blev foretaget i området. Der spilles efter Command Decision III reglerne.

Tilmelding og information: Søren Juul. 4593 0197 eller E-mail s-juul@post1.tele.dk

Lørdag den 10. og søndag 11. november - kl. 9-17

Weekendkrigsspil fra Napoleonstiden

Regelsæt er Chakotens regler for Napoleonstiden 1812-1815 (6.udgave).

Spillet vil blive nærmere omtalt i Chakoten nr. 3/2001 og på hjemmesiden.

Lørdag 24. november - kl. 14.00

Anvisningssalg

Der afholdes anvisningssalg i Den Gamle Varmecentral. Listen følger senere.

Medlemmer, der ønsker at sælge af deres "overskudsmateriel" af forskellig art på samme eller følgende anvisningssalg, bedes henvende sig til et af bestyrelsesmedlemmerne ved et af møderne, til Aksel Willumsen, Kongedybet 18, 2.th, 2300 København S, tlf. 3254 0171 eller E-mail anne@corfitz.com

Søndag den 25. november

Krigsspil

Kl. 9.30-17 spilles der i Den Gamle Varmecentral en variant af Bautzen. Der et begrænset antal pladser. Der spilles efter

Command Decision III reglerne. Tilmelding og information:

Søren Juul, telefon 4593 0197 eller via E-mail s-juul@post1.tele.dk

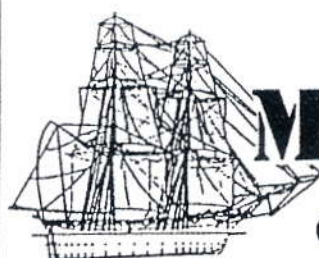
Lørdag den 8. december kl. 18.30

Julemøde

Bagsiden øverst

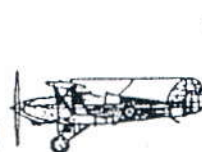
Kongeligt approberet tegning af kjole og vest for hhv. tambour og musketer af Lollandske Infanteriregiment 1778. Ærme og svalerede på tambourens kjole er påsyet tresser af hvid uld. Rigsarkivet, kgl. resolution 89/1778.

nederst *Kongeligt approberet tegning af kjoler for hoboist og regimentstambour af Lollandske Infanteriregiment 1778. Rigsarkivet, kgl. resolution 89/1778.*

MODEL & HOBBY

- siden 1948

Kom og besøg os. - Kom og se
udstillinger.
Kom og lad dig inspirere af de mange
muligheder indenfor modelbygning.

*Landskabsmaterialer - huse - klipark
modelfigurer - profiler & plader i
plast og metal - rør - stænger - tråd
masser af trælister - aeroplanfiner - balsa
i plader og klodser - riflede plader m.v.
Togtegninger til 50'materiel - færger
byggesæt til fly, skibe & militær m.v. - Roco
Silicone til støbeforme - støbematerialer
dukkehuse - tinsoldater - bøger
.... og meget, meget mere*

Velkommen i det gamle familieforetagende

MODEL & HOBBY aps

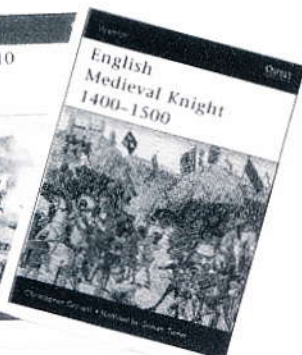
Frederiksborggade 23

1360 København K

telf./fax 33 14 30 10

åbent ma,ti.to.fre 11-17, lø 10-13, ONSDAG LUKKET

www.model-hobby.dk

Adresseændringer meddeles til:
Søren Juul Tlf. 4593 0197
Agnetevej 2,
DK-2800 Lyngby.

